

Hristo Krstevski

CIGANSKO LETO

"The answer, my friend, is blowing in the wind"

Bob Dylan

Tih godina na magistralnom putu Raven - Velika varoš pojavili su se prvi autostoperi. Najčešće su dolazili sa zapada, ali ponekad bi među njima banuo i poneki putnik iz prekomorskih zemalja. Sa svojim teškim rancima i vrećama za spavanje na leđima, podsećali su na rep zaostalih mrava iz kolone, koji vazdan vuku svoj teški teret i plen do ko zna koje daleke rupčage, ko da su se nakitili najvećim trofejom.

Imali su umorna i ispijena lica, zarasla u bradama, prašnjavi i tvrdi, odsutni i sami preko svake mere. Satima i satima su stajali na suncu i pržili se ispod usijanog neba, al' su ipak svakodnevno visili pored krajputnih jendeka, sa podignutim palčevima i sinutim očima, ko da su deo nepreg-lednih niza suncokreta.

Mi, dečaci iz Ravena, potajno smo zavideli tim neobičnim pticama što su poletale ko zna odakle, pa bila kiša - sunce - grom il pakao - oni samo jedno teraju: svojim prepariranim krilima i ureknutim kljunovima pilje u drumske hale i alamunje na putu i ništa ih briga nije na ovome svetu.

Veći deo njih imao je crvenkaste brade i mi smo ih u šali zvali "barbarose", mada oni nisu imali krstove na vratu i ako su išta imali tog trenutka, onda su to bile njihove gitare, da bi valjda prekratili muke kad su već uzeli tol'ki put pod noge, đom i bestragija, bogu iza leđa.

Često nismo mogli da razlikujemo muškadiju od ženskadije; sećam se dobro kako smo pravili bezbroj viceva na račun toga, jer su svi odreda bili u pantalonama, ponekad čak i sa minđušama na ušima, a kose su im padale sve do ramena. Crvene brade su tu jedino mogle nešto da pripomognu u toj zavrzlami.

Bilo je čudnovato i neobično to pleme što je krenulo ka Ravenu, kao neko fantastično jato što se selilo na jug. Bili bi mesečari da nisu pripadali sunčevoj sekti, jer su skoro svi i bez izuzetka imali sunca omotana podno čela (na vezanim trakama), nosili su košulje sa cvetnim dezenom (uostalom, tako su ih i zvali - "deca cveća", ili jednostavno "hipici") i pevali pesme Boba Dilana -Psa, kao da zavijaju kroz vetar, njuškajući za nemuštom zagonetkom i čudima ovog sveta.

Od raskošnog očaja svog doma, do opijumskog svanuća Orijenta, oni su razbacivali pregršt cveća po svuda, kao kad Cigani iz Ravena najavljuju dodole na Đurđevdanu.

Ponekad, tako, iz obesti ili čiste radoznalosti, pomešali bi smo se i mi u nekoj od tih rulji i tada, pamtim, kuci Mono Džuapo odmah bi počeo da lomata jezik, ko da melje živi krompir kroz usta. Gurali smo se oko njega kao Indijanci, a on bi se sav nekako nakostrešio, uzvrpoljio i šepurio okolo, izigravajući nekakvog gurua, žreca ili čak i onog starog indijanskog komitu, vragolana, Olda Šeterhenda.

Šta su bile te godine za nas, tada, kad je počinjao taj neobični Krstaški pohod, kada smo u tim barjaktarima svih belosvetskih moda i mutljaga gledali kao na neke otkačene i neverovatne jahače na vetru. Ko su bili ti momci, te bradonje, ti vetropiri što su hitali ka istoku, grlom u jagode, iz svojih blistavih prestonica ustalih, da bi jurnuli nasumice preko azijskih pustinja, bogaza, tajanstvenih zamki, pretnji i zaseda, pa sve do pećina dalekog Katmandua.

Šta smo tada znali mi o kucom Monu Džuapu, kome je čitavih pet leta pre nas tikva počela da cveta, šta smo znali o onome nevaljalcu Čepu, koga su svi po Ravenu i oko Ravena znali i zvali po nadimku Majstore, koji je još kada smo ga sreli i upoznali, na naše oči najpre smandrljao, a zatim silovao onu jadnu i izbezumljenu Švabicu, odranu do gole kože pre toga od nekog Arapa, ko da je, sirotica, nabasala na nikog drugog doli odmetnika iz družine Ali Babe, posle pljačke iza porta Sezama.

Šta smo znali tada o svim Čepovim besnim glistama i ujdurmama kada se ohol vraćao iz popravnih domova i kao da ništa nije bilo, banuo bi među nama s onom svojom apaškom njuškom, manuo bi se prema Crvenim stenama, koje smo zvali "čikičan" i zagnjurio u mutnim vodama reke, ko da Kraljević Marko prebacuje Veliko kamenje preko Crnog Vrha, da bi kaznio svoju sestru, što je za Turčina pobegla, ko što su nas učili dok smo bili deca, urlajući na sav glas ka orlovim gnezdima pokličom Tarzana, a zatim se uglačan i zalizan, ko šareno tele, vraćao među nama, u mahali i podsmevao se plavim anđelima u brk po sokacima, govoreći im da ih se nimalo ne boji i da takva tičica ko što je on, kući ne umire, a i ako ikada odapne, najpre će trebati malkice da se pomuče oko toga, jer on nije vrblje pruće tek i jer će Čep - Majstor svima čorbu da zaprži jednog dana, da im njupu začepi, majku im... hajd ti. Kamen svom kamenitom tlu prijanja, govorio je on, ali ne na mom kantar. A tako je i njemu stari jarac govorio, pre nego što je otegnuo papke, ali izađe Čep nevaljalac i protuva, jer mu nije ispunio zadnju si- reč, umesto pšenice bele sise da razdaje po grobljima novoseoskim... da bog da mu dušu prosti.

Otvorene i žalostive oči ostadoše u staroga jarca.

Siroti, mokri brat.

Danas, kada kuci Mono Džuapo, posle toliko godina žuđenja i kuđenja za tim ludim belim svetom, gde se nikad nije obreo da bi ostao, skrasio i korenje pustio, sa ćerkom kalešom, oslanutim čuperkom nad očima i širokim dvorovima šimširovim, ostade tu da kuka ko pusta kukumjavka sa Crnoga Vrha nad Ravenom, zagledan negde prema mostu Lude Mare i usamljene masline, gde smo tako vetropirasto, obdan i obnoć ludovali za Bitlsima i Rolingstounsima, naše mustre i kandila, da pije i mezeti s nama ko neki paša (mastika, taratur), dokone šaljivdije i delije, da premeće kroz usta sve o Čepu i oko Čepa i najzad kroz kudikamo mirnije zvuke (Oldfild, Morikone, Vangelis) da nas podseća na ta stara i već dobrano zaboravljena vremena.

"Meni je svet oduvek davao od svega tek po malo,do pola", govorio je on. "Reci ti šta oćeš, burazeru, ali to mu nekako dođe ko za zdravlje. A šta se tu može, kad mi je suđeno da ga gazim jednom nogom. Nekada, recimo, sanjah da ću jednog lepog dana živeti na nekom ostrvu, i šta bi? Zaglavih ti ja na pustom poluostrvu. I ono gde? Na Balkanu! Baksuz se rodih, baksuz ću i da crknem. Siromaha ćeš i u pola rake da strpaš. Šta nisam radio! Eh, majku mu! Probao sam da zamažem oči svakom, čitavom svetu, da poletim ko orao i da se manem otuda, a postadoh nekakav muzejski pacov. Vrti - suči, ja sam zeznuo stvar (ili ona mene!), a Čep nije, jer je Čep oduvek bio ono što je bio, a to je i ostao: češit (sojta)."

Takvim, ili sličnim rečima započinjala bi svaka zavrzlama oko Čepa.

I uvek - ista priča.

Različite su bile samo nijanse, a mi ćemo upravo njima ovde da se b

Deo prvi

1.

Čep, pegava Amerikanka Su i kuci Mono Džuapo nisu imali sreće toga dana. Kao da im je sve krenulo naopako. A kada im je samo za dlaku pobegao i ganc novi mustang iz agencije rent - a - car-a u Skopju, već su bili na rubu svađe.

"Jaoj, bre, Mono, majku mu, - žestio se Čep - izem ti sreću. Opet smo sjebali stvar, ej."

"Dobro, bre, dobro" - umirivao ga je kuci Mono.

"Šta dobro, bre, dobro, 150 konja, bato! Znaš li ti šta je to? Plus ti. I ova šarena kalifornijska mazga povrh svega. Eh, kardaš, kardaš... da mi je samo znati ko je taj baksuz među nama..."

Nije im preostajalo ništa drugo osim da se pomire sa starim sivo - maslinastim land - roverom, koji je zadnjih meseci toliko puta zagorčavao život Čepu. Napustili su parking agencije rent - a - car-a, mašući iz neprilike namrgođenom službeniku i okrenuli skoro nekim ludačkim elanom ka centru Skopja. Ali Čep nije mogao odmah i tek tako da preboli taj gubitak i svejedno je gundao i mrmljao neke nerazgovetne psovke kroz nos, stiščući sirenu kao lud i kićući rogovima usplahirene prolaznike, a ovi su celo vreme uzvraćali zabezeknutim pogledima, kao da im je tog trenutka na brku pala ptičja veresija.

(Mustang, bato, to nije limuzina. To ti je divlji indijanski pastuv, nego šta. Ah, majku mu!... Oči mi istekoše juče za njim. Pena na usta mi pođe).

"Eh, Mono, Mono, bio sam blesav što sam te pustio da zaglaviš u gradskom klozetu sa ovom otkačenom motkom. Sada se ne bi u njemu kočoperio onaj matori švapski akrep. A govorio sam ti da požuriš. Opanke mu nećemo videti. Što se keziš, kugo? Ima sada da se truckaš danima u ovoj staroj krtiji kao sparušeni krompir i da pitaš ima li ga još."

Čep je gledao u mladu koščatu Amerikanku, sa osmehom na licu, a u stvari, sav se jedio iznutra, ko da će već sledećeg trenutka početi da vrišti, a ipak je pravio facu ko da mu je sve to smešno i da se on, kobajagi, divi načinu na koji Amerikanka Su proteže svoj duguljasti vrat kroz podotvoreni prozor i zeva na sve četiri strane kao žutokljunče - poletarac, koje prvi put podaje svoj kljun iz gnezda. Opsova, a ona mu uzvratila svojim ljupkim kezuckanjem, kao da su je počastili slatkim. Čep je svejedno buljio u njezinu šarenu čarapu na glavi, što je izigravala nešto kao kapu, maramu, ili opet, nekakvu mašnicu na dugoj riđoj kosi i krstio se sav u čudu i pitajući se

poluglasno (tek koliko da ga Mono Džuapo razume) - "zar neće još neko čudo da smisli ova kreštava svraka iz Salinasa?!"

"Izem ti kapu koju su ti skrojili", smeškao se Čep, a ona je samo nemoćno crvenela i kao da je gorela od želje da podbada kucog Mona da malčice razbistri ovu milovidnu šaradu iz Čepovih poruka i samo ga je njegova uporna sirena i kikot odvlačala od toga.

Skrenuli su prema supermarketu na izlasku iz grada. Izgubili su više vremena na kasi nego što im je trebalo s onom njihovom upornošću stenica da se promovaju kroz dugačke redove supermarketa i da ispune čitave tri kotare svakojakim drangulijama. Sredovečna kasirka sa upadljivo namazanim usnama sva se je bila narogušila. Troje uljeza, odevena u nekakvom izbledelom jeansu, svojom nestrpljivom vikom i grajom, uznemiravali su joj mušterije.

Čep je odmah počeo da nabraja:

Marlboro - dva boksa, tuce šibica, dve pene za brijanje, banane - 5 kila (cura ih mnogo voli!)(dobro de), kafu - 3 pakovanja, suđuk domaći, šunka 12,5 dvanajst i po, evo, fino ti piše tu, vidiš i sama (ili ne možeš bez naočara?) (kupi ih svojoj majci!) (dobro de, dobro), piši i ne zabušavaj, sira, pola "trapist", pola užeglog, 5 sokova grejprfuta, tri doktor Etkera (ali ja ovde vidim četiri!) (dobro de, ako, jedan ti je poklon od mene) (poklanjaj ti svojoj seji, znaš!), (ma dobro si me podsetila. Vidi mi zeta, jadrnika, kost i koža. Golja. Mala plata, šta da radiš. A koliko rinta siroma, Grobar je. Jeli tako Mono?) (a-h-a) (ne lupetaj tu koješta momak, nego daj der ovamo. I sama sam pismena. Drveni advokati mi nisu potrebni. Vazdan danguba i nerad, drugo i ne znate.) (Dobro, dušice) (nisam ja tvoja baba da se tu sprdačiš sa mnom) (nisam ni ja momak sa tri sudske alimentacije) (idi dođavola!) (hajde piši more! Nisam ja kriv što je gazda zaboravio sinoć da ti izbije mučenicu iz bućima...) (ah, dripče jedan! Hoćeš li da zovnem miliciju!) (Uh, majku mu! Sav drhtim!) (Mangupe jedan!).

Izašli su bučno iz supermarketa na izlasku iz grada, isto kao i što su ušli, a visoka Amerikanka nije mogla odmah da prokljuvi šta je to pogrešila u odnosu na srednovečnu kasirku, te na njezine kreštave pozdrave ova nadiže dreku ka njoj, kao da tera leproznu (gubavu), kao da juri vampira iz kuće: iš! iš! što izigravaš tu šenutu svraku, kukumjavko jedna. Klip kukuruza da ti nije prošao kroz usta što se tu vazda bećiš. Znam ja te mustre u uskim hlačama kao što si ti. Ovamo izigravaju strance, a još uvek im njuška zaudara o balegama. (helow, hay) (tornjaj se odavde kad ti kažem, bar tebi mogu da istresem vaši, oklagijo.)

Ubrzo, odmah pošto su se otkočili od glavnog saobraćajnog čvora, lako i brzo su se odvojili prema magistralnom putu.

Leto je bilo već na izmaku, a saobraćaj više nije bio tako gust. Kolone kilometarskih repova nestalo je već odavno. Ipak, sa ovim našim putevima čovek nikad nije na čisto. Ako ništa drugo, ono, vezanim očima voziti ipak nije preporučljivo. Tu i tamo, na ponekom od raskršća u predgrađu još su mogle da se vide bradate grupe i parovi, ili poneki zaostali jadnik sa ugašenim očima, neki izgubljeni drumnik, koji se poput kornjače uputio ka Delfijskim proročicama, sa obaveznom i nabrzinu nazvrljanim putokazom na leđima: Athenes.

Kroz nepreglednu ravnicu pored reke, kroz beskrajne srtove i međe što su se gubile u dalekim planinskim prevojima, duga krivudava i obla strnjišta podsećala su na prelomljene zmijske repove, što se zadnji put greju na škrtom septembarskom suncu. Ono se ravnodušno protezalo u krošnjama priobalskih stabala i prelamalo kroz šoferšajbnu landrovera u nekoj zlatasto - alevoj i purpurnoj gami.

Stali su kod prve benzinske pumpe. Htela ih je sreća. Oko njih nije bilo niti žive duše, i ona je, skrivena i zabačena u nedrima ovog kasnog ciganskog leta, podsećala na neku usamljenu oazu. Ali umesto da čekaju pred sobom nekog grbavog transportnog džina, morali su da čekaju zauzetog i ravnodušnog punioca, koji je upravo doručkovao. Čep je odjednom prestao da trubi, izašao iz landrovera i uputio se ka rezervoaru. Zagledao se u zlovoljno puniočevo lice i odjedan put shvatio da od sinoć ništa nije jeo.

(To je, dakle, pomisli on. Ta neočekivana ošamućenost što ga pritište još od jutros. To je to. Nisu me uhvatile čini, nego stomak. Proklet bio, stomak).

Odlučio je. Eno tamo, pored one livade. Uz samu reku.

"Mono, jesi gladan?"

"Nimalo."

"A ona?"

"Ne znam."

"Slušaj Mono, pilence, hajde skini bisage da metnemo nešto u kljun."

"Pusti sad to."

"Hajde, bre, mrdni malo dupe, kad ti kažem. Trokiram. Jesil čuo?"

"Jok."

"Miči se, miči, kardáš, kad ti kažem."

Kuci Mono Džuapo i Amerikanka Su provukli su noge ka maloj platformi landrovera i s naporom izašli van. Čep je prihvatio torbu i krenuo pravo preko magistralnog puta. Sustigao ga je promukli puniočev glas.

"Gde - e - ej?"

Čep je opisao rukom koja nevolja ga tera prema reci.

"Prvo skloni landrover", reče ovaj.

"Napuni ga do vrha i skloni ga sam."

"Ne može bato, hajde dođi ovamo."

Čep je opsovao. Utrapio je torbu Monetu i vratio se prema landroveru. Ovaj ju je prihvatio i sustigao visoku Su. "Nagnječili smo torbetinu, ko da smo skauti i ko da ćemo se pentrati u vražju mater, " ljutio se kuci Mono Džuapo. Čep je blenuo u nesmasnu figuru svoga druga što se bavno spuštala ka rečnoj obali i skoro saučesnički osmehivajući se puniocu ispod brka. "Šta ćeš, takav ti je on," kao da je hteo reći njegov šeretski pogled. Punioc je ovlaš skupio ramena, ravnodušno prateći igru brojki.

"Do vrha - ponovi Čep - I račun."

"Na koga?"

"Šta na koga? Na 'Fortunu'. Kao i uvek, zna se."

"U redu."

Čep je platio odmah, ostavio landrover na malom parkingu, vratio se po račun i krenuo ka reci, ne osvrćući se ni levo, ni desno. Dole, na jednom oborenom panju pored obale, Mono i Su su već sisali svoj grejpfrut.

Čep se strovali pored njih.

Mono je nezainteresovano opipavao kroz torbu, šušketajući među celofanom i 'rpom hartije za savijanje i kao sa nekim posebnim uživanjem pratio nervozne grčeve svog drugara, praveći nevešte grimase i petljajući svojim lenjim prstima.

"Gospodin želi?" - kreveljio se Mono.

"Ma daj ovamo bilo šta, bre."

"Znaš, momak, sva nevolja s tobom sastoji se u tome što ne znaš šta, a hteo bi odmah", nameštajući se reče ovaj, praveći mrtvački ozbiljnu facu i imitirajući čika Toleta, njihovog starog profesora iz matematike (nekada su obojica bili nerešiv problem dobrodušnom čika Toletu, a glavna caka je bila u tome što on očima nije

mogao da vidi žilet, dok su Čep i Mono uvek uspevali da mu ga utrape đuture sa sunderom). Čep je razumeo šalu, ali njemu je sada falila njupa, ne zajebancija.

"Ne seri, Mono."

"Pa dobro, bre, gukni već jednom. Šta 'oćeš?"

"Svejedno. Ne znam."

"Promeni ploču."

"... ne znaš, ne zna, ne znamo..."

"Čepe, burazeru, nemoj da daviš. Govori, ili evo ti - na - pa uzmi sam. Ovde još samo mleko od magarice fali."

"Mleko od magarice! Al' je đezme. "

Čep je izvukao jednu od vekni, prelomio napola, iskopao nešto nasumce iz bezbrojnih hartijeh smotuljaka i čak ne obazirajući se na to što je uzeo prvo što mu je palo u ruke, bacio se halapljivo na poveći komad užeglog sira, žutog, šupljeg kao pčelinje saće i tvrđog, kao da je od kamena. Gutao je navrat - nanos i posle jedno tri - četiri zalogaja, sjebo stvar. Mono je podrugljivo počeo da ga lupa po leđima, smejući se prema Su. Počeo je da ga poji velikim šarenim termosom. Namestio je nekakvu starateljsku masku na podsmešljivoj faci i počeo lako da mu zvižduće, ko stoki na pojilu ("piješ vodu kao vo, a ne znaš šta je ha - dva - o! Čepe, bato, jel' ti se otčepila pomijara, a?" ("otčepiće tebe Čep ako te mune jednom, ni zmija na vodi se ne dira, jel' znaš").

Iznenada ga je uhvatila štucavica i, ustajući, počeo da se drmusa, vrti i okreće oko panja("moj te mota oko plotu", zezao se Mono), kao neki "afrikanski tamango" (Monetovo kumstvo). Uskoro je opet klekao na panju i najzad se smirio.

"Pišam ti se ja u taj tvoj tabijat" reče Mono, "I kamila bi se napojila," već sasvim pomirljivo i čak saučesnički. Sav si smotan. Sa vašara na vašar. Ko da si neki bazdriđan. Ko da si sojta postao. Zar ti nije dojadilo ovo antanje? Te puste pare...ej..."

Čep je samo odmahnuo rukom.

"Već si zaboravio i da jedeš."

"Manje jedeš - manje melješ...žitno blato."

"A šta drugo i da očekuješ od poganog jezikulju..."

"Imamo mi i finiju robu, poštovani gospodine."

"Svilenu, a?"

"Svilenu, jašta. Valjda ne vučem uzaman ovu pustinju ko magarac iz jedne varoši u drugu, već toliko godina." FORTUNA VEDRI I OBLAČI SVE ŽENE U ZEMLJI "...Fortuna...ovo...Fortuna ono...nego šta."

"Uh, bre, Čepe, majku mu, šta mi napriča."

"Zašto? Da mi nešto ne fali možda? Šta mi fali? Lova do krova, svrdao buši, njupa do guše...šta mi nedostaje, reci?"

"Šta je 'Fortuna'? - ubaci se odjednom Su.

"Fortuna..." zamislio se Mono. "Šta je 'Fortuna' pita gerla."

"Reci joj 'Fortuna' ti je ono što vedri i obla..."

"Ne ide."

"Zašto?"

"Ne paše. Ne može to."

"Šta je 'Fortuna'?" - ponovi radoznala Su.

"Fabrika. Sintetička svila," reče Mono.

"I on je nešto kao agent, trgovački putnik?"

"Tako nešto."

"Šta si joj rekao?" javio se Čep.

"Rekao sam joj to šta treba."

"Đavola si joj rekao. Reci joj da vedri i..."

"De to može, bre. Ćuti tamo."

"Zašto?"

"Pa, hajde, okreni to po naški, da te vidim, majstore."

"Vedri...naoblačuva ...a?"

"Eto, vidiš. Sasvim druga pesma, zar ne?"

"Mono"...domundavao se Čep, "Znaš šta?"

"Znam."

"A šta?"

"To. Ne sviđa ti se moja njuška."

"Sveznalica si ti, Mono, sveznalica. Otkud znaš?"

"Čitam ti sa nosa."

"Žiti Tole Žilet?"

"Idi do đavola!"

Celo vreme, dok su dvojica drugova pokušavali onako bez veze da pređu jedan drugoga, visoka Su je bila obuzeta nekom razdraganošću prema svemu što je okružuje tog trenutka i ona se svejedno koprcala oko njih, pevušeći neki refren iz nekog starog country - songa. Pri tom je pravila neke čudnovate pauze posle svake njihove zađevice, bezmalo operetski, kao da ih pušta da se izduvaju do kraja, a zatim, bez upinjanja da štogod shvati iz tog njihovog kokodakanja (a baš bi mogla i da ih razume sa ono nekoliko naših reči što je znala), spuštala se prema blagoj nizbrdici rečne obale, kao da je htela taj iznenadni optimizam odjedared da raseje posvuda gde dopire lenjo sunce, kao da će ga baciti i prebaciti zajedno sa belim kamenčićima koje je skupljala tamo - amo i bacakala preko ustalasane matice čak na drugoj obali, s onu stranu reke. Osvojila ju je odjednom ta palava igrarija. Veselje je bučno nagrnulo na nju i mašući rukama, ona je letela preko polja i dole kroz ovenulo rastinje doline, kao neko budalasto detašce.

Ona se kroz tu svoju pomalo čudnovatu ošamućenost, radovala svim zunzarama u vazduhu, mahala je neuhvatljivim surijama prvih jata ptica - selica, obuhvatala grane obema rukama, brala kupine, upinjala se kao čigra oko beskrajnih niza topola, čupala i duvala maslačke, preskakala trstiku, šaš i vrežiku, gazila rečnu žguru i u letu skupljala i ljubila svaki stručak divljeg poljskog cveća.

Vratila se malo zatim sa tim svojim pijanstvom među njima, bacila se na panju sva oznojena, zadihana, rumena i ozarena, razbacala naokolo zajedno sa žilicama to divlje poljsko cveće, donela neke čudnovate mirise, smejala se na sav glas i zabola prste u bačenu torbu. Nadala se grožđu, a iskopala bananu. To ju je još više oraspoložilo. Usne su joj bile modre od kupina. Veštinom koju Mono nazva "atavizmom majmuni ce", ona samo pomoću zuba i jedne ruke, za tren oka otvori nežnu žuto - zelenu koru, podvi je nekako iznad dna ručice, podnese je tačno ispod nosa Monetu i zacereka se kao luda.

"Siđi Moloh, Moloh, ti stari jarče nezasiti!"... - uze metanije da izvodi prema suncu raspoloženi Mono.

"O, sranje!" - prekori ga ona i već u sledećem trenutku, kao da ništa nije bilo, opet nastavi sa svojim zaraznim kikotom.

Čep je isprva blenuo čas ka njemu, čas ka njoj i pošto ukopča u čemu je štos, prasne i on u smeh, iako se Mono kroz suze zacenjivao od smeha: "pomijara, bato, p o m i j a r a !" Smejali su se kao ludi. Uhvatio ih je neki zarazan i neodoljiv smeh i, neko ko je išao putem odozgo, videvši ih ovako razdragane i presamićene preko čađavog panja, lako bi mogao da se opkladi da je ovu čudnovatu i urnebesnu trojku iznenada treštio grom iz vedra neba.

Najzad su se primirili. Polako su skupili krpe, uprtili torbe na leđima i krenuli ka land-roveru. Samo što su izašli na putu, dvojica Bugara, parkiranih pored landrovera sa svojim Moskvič-em, predložili su im da promene neku kintu. Čep je samo nemo odmahnuo glavom. Su je htela da zna šta oni traže. Čep je rekao Monetu da joj prevede. Rekla je da nikad u životu nije videla bugarske pare. Njihove pare su male po formatu i nisu bogzna šta, objasni joj Mono. Potom je čak i dodao, iako ga ona nije pitala "Lev ti košta dolar i po u Bugarskoj. Ovde nam ga nude džaba. Skoro džaba." "Pa zašto? Zašto, Mono, reci mi?" "Ne znam," reče Mono. "Ja sam ti tup za te stvari." "Zašto, Mono, zašto? To je trgovina na crno, zar ne? - pitala je Su na svoj tvrdoglavi način. "Ne znam, Su. Ne znam. Iz darežljivosti, valjda. Ko će ga znati."

Su ništa nije shvatala. Mono je samo odmahnuo rukom i sa naporom se dovukao do prednjeg sedišta landrovera. Čekao ih je dugačak put. Čep se vrzmao još neko vreme oko gepeka, pokušavajući da malo sredi razbacane topove veštačke svile. Ipak ga je utešila pomisao što ga je mustang spasao bar hamalskog posla oko prebacivanja tih velikih truba svile.

Pošli su. Dugo ništa nisu govorili. Posle jednog sata vožnje, kao da ih je uhvatio dremež. Onda je Su iznenada ugledala poveću grupu hipika koji su se vraćali sa istoka na zapad i vatreno počela da im maše, razbacujući i gađajući ih svojim buketom od divljeg poljskog cveća.

2.

Tog leta Čep se iznenada pojavio u Idiohoriji (nedavno otkriveno antičko naselje u blizini Ravena) i pošto se raspitao za Mona Džuapa, sazna da se je ovaj do malopre "muvao tu negde oko bazilike." Odmah mu je pao u oči crnomanjasti mladić okrenut leđima, koji sedi na stepeništu pod vrelim julskim suncem. Duga kovrčava kosa pala do ramena, kao da ga je pokolebala za trenutak. Nisu se videli tri - četiri godine. Prišao mu je ćutke, skrivajući ga svojom izduženom senkom, spustio mu oznojeni dlan na leđa i odmah počeo da ga zadirkuje. "Nema ništa važnije za jednog muškarca od toga da iskopa veliki kamen" , reče. "Veliki kamen - to ja nazivam pravim poslom za jednog pravog muškarca." Pritom se isprsi pred njim kao buljina, gledajući negde neodređeno u daljini, žmirkajući i čuvajući se dlanom od užarenog sunca. "Veliki kamen, kažeš?!" - uzviknu radosno Mono, a usred ove pustoši Čep je bio poslednji kome je mogao da se nada. Pružio mu je ruku i pokušao da ustane. "Proklet bio Čepe, majstore! Šta će ti veliki kamen? Da ga na vratu obesiš, pa u reku s njim. Jeli to?" vraćao mu je Mono istom merom. "Nego šta, bata Mono. Valjda nisu ovi ćerpići koje vazda maziš i paziš na pripeci pravi posao za jednog muškarčinu, a? Nalegao si tu ko smuk, ne može čovek ni da te prepozna." "Eh Čepe, čeprkalo! Svako ima neki svoj đavo, šta ćeš," govorio je Mono sasvim pomirljivo i takoreći pomalo filozofski.

"Prašina, znoj, muve, komarci, skakavci, obadi, zmije, gušteri, grnci, ćerpići, modrice na dupetu, žuljevi, šuljevi...i ovaj vršnik. To će, valjda, biti taj tvoj đavo." Mono se samo kreveljio na to. "Đavo...đavo," nastavljao je Čep, kao da će Tola Žilet novu lekciju da im zadaje. "Ako već hoćeš da znaš, to je živa, divlja i igriva zverčica, a ne ovo tvoje bekeljenje." "Zavisi," prihvati Mono. "Đavola - zavisi. Eh, Mono, Mono. Padne li neka para usput?" "Zavisi." "Muda ti visi! Pada il ne pada?" "Niko nije toliko lud džaba da šljaka". "Naivan si ti, kardaš. Naivan. Oduvek si bio. Tebe čovek da smandrlja, čas posla. Bogami. Eh...da imam tvoje ruke..."

Mono je najednom razumeo politiku svog drugara, navikao da ga sluša gde od dlake pravi kamilu i najzad sasvim ućuta. Uostalom, oni su sve to govorili nekako na brzaka, s' onim starim badavađiskim veseljem i radošću ponovnog susreta. Ko ih nije znao, skupo bi ih platio. Vajdu bi sam potom video.

"A ti...uvek onaj isti Čep," reći će Mono.

"Isti."

"Vidim. Bar si se iznaputovao."

"Da mi ne zavidiš, možda?"

"Sačuvaj bože."

"I ne treba."

"Ne bih rekao."

"Ne treba. Ne treba, kardáš. Vidim, krenulo je."

"Gura se. Gura se nekako."

"Mnogo vas ima?"

"U-h-a! Iz svih kokošinjaca."

"A ko ti je ona crvena mačka što se linja na suncu?"

Mono okrenu glavu prema visokoj crvenokosi pored bazilike, odmahnu rukom i ne reče ništa, jer istog trenutka jedan bradati delija podviknu im da sklone land-rover.

Čep se mrzovoljno uspenra do usijanog skaja sedišta i prihvatajući volan (ko da u rukama ima žeravicu) sa neskrivenom ljutnjom razrogači se u bradatog deliju. Prašinu što je najednom podigao kod manevrisanja, prinudi ga da zatvori prozor i tako, stisnut, usred isparenja nafte i do guše u prašini, skoro besno poče da merka nasmejano Monetovo lice, praveći bespomoćne grimase ka mladom bradatom archeologu. Česmen na slikama iz gasne komore delovao je miroljubivije.

"Ej, čoveče, imaš li ti još mnogo toga da mutiš ovde?" viknu najednom promuklo svom drugaru, otvarajući ponovo prozor i rasterujući prašinu slobodnom rukom. Mono je skupio ramena i produžio da gleda napred, žmirkajući kroz prašinu, što je istovremeno moglo da znači i "da" i "ne",

"Pa govori bre već jednom, imaš ili ne?"

"Ne znam. Koja je frka?"

"Da trknemo u grad."

Mono je pogledao na sat, kao da se koleba za trenutak, ali odmah potom ravnodušno odmahnu rukom, pođe pema bazilici, šapnu nešto na uvo mladom archeologu i uputi se prema landroveru.

Na krivini, kod džade, sustignu ih devojka sa dugom crvenkastom kosom i još uvek zatrčana, zadihana, sva zajapurena, poče da im maše. Stali su da je uzmu.

"Ovo je Su," reče Mono, pošto se ova udobno smestila na jedno od zadnjih sedišta.

"Čep," reče ovaj, skoro nezainteresovano.

"Haj," reče crvenokosa, ne mogavši da dođe do daha.

"Šta? Ne ličim ti valjda na Marlona Branda, a?" prihvati on.

"Čepe," šapnu mu Mono. "Ona je Amerikanka, znaš. Sto posto. Original."

"Idi, bre."

"Da, - produži Mono poverljivo. "Kalifornija. Salinas."

"Opa, bato! Vidi ti njega. Ne traži on sreću u vreći, nego šta. Šta ona radi, bre?"

"Kopa."

"Ona?! Šta kopa, tako ti boga?"

"Veliki kamen, zna se."

Čep se uzvrpolji u pritvorno lice svog drugara, pokušava jući da odagna dali mu ovaj sada uzvraća njegovim "prućem", ili ovog puta govori istinu. Ali ništa od svega toga nije mogao da uhvati na njegovom tamnoputom i zagonetnom licu. Zato okrenu pogled ka retrovizoru i pošto vide da mače nije za iškanje, najednom počecic - mic i izdaleka da se zadirkuje.

"Nije ti loša taktika," reče, kao da je blago prekoreva, "Ali ne brini, znam, znam. Ti si ona koja kopa Veliki kamen, ko što je on Veliki Bik koji sedi na njemu, jel tako?"

Ona samo nevešto zatrepta očima.

"Ne trza sestra, a? Mamac mi je slab, šta li?"

"Pardon!"

Čep se sada sasvim okrenu prema njoj, pogleda je pažljivo i malo pocrveni tog trenutka. Baci jedan begli ablend prema Monetu i promrmlja.

"Nisi me 'radio', dakle."

Najednom su svi ućutali. On je otvorio prozore landrovera do kraja i počeo da povećava brzinu. Pritisnuo je kasetu u kasetofonu i počeo ritmički da dobuje prstima po volanu. Sa muzikom kao da se ušunjala u njima i neka tupa lagodnost. Propuh što nagrnu kroz prozor, kao da je razveo u njima svu razgovorljivost. Bezbrojne čvoruge na džadi, koje Čep uopšte nije pokušavao da izbegne, tupo su odjekivale u landroveru i iako su bile u totalnom raskoraku sa ritmom muzike, Čep nije prestajao da lupa po volanu. Samo za trenutak izvukao je iz ladice svoje tamne naočari i tarući ih o suvim delovima mornarske majice, skupio se sav kao orao nad volanom,

iako je u početku izgledalo da će prisustvo crvenokose strankinje (za Mona je to već bila stara pesma) da opet razdrma i razmili sve crve u njemu.

Eh, Čepe, čeprkalo! Nisi ti kuće od juče!

Znali su se još od malena.

U Ravenu im je seme bačeno, u Ravenu su ponikli...prokljali, al' ne procvali...Tu, u Ravenu, gde leti i kamen puca pod uzavrelim suncem, Čep, kuci Mono Džuapo i pegava Amerikanka Su ceo dan su se vukli od Novoseoske crkve do pošte i restorana u letnjoj bašti novoizgrađenog hotela, gaseći žeđ i tragajući za hladovinom.

Vodili su Su po pijacama, lomatali se po dućanima, divili se ikonama, a sutradan, u nedelju, i na svadbu pošli.

Čep je i barjak vijorio i na bubnjeve skakao i "Teškoto" savijao sa svatovima i čaše lomio. Da mu se čovek ne nagleda.

"Znamo se još od malena" govorio je kuci Mono. "Odrastao bez majke, otac ispičutura, još je bio golobradi deran, a već siroće. Ali svrdao, čigra, lukav, živahan, svemu je bio vičan. Kod rođaka je odrastao, i školu je preko glave okrenuo, a bogme, i do studija stignu. Ti znaš. Meni je Vizantija popila mozak, a on još samo za ajvan - doktora nije probao. I nigde se nije skrasio. Đavo. Štrafta je bila njegov amfiteatar. Ulice, njegove aule. Suknje i haljine, njegovi indeksi.

A bio je strašan bubnjar. U-h-a!

Imao je taj petlju za bubnjeve. Za bubnjeve i ribe.

Ganjao je neki krš od Lančije, koji je čak i usred leta palio guranjem, a varoške se ribe smenjivale kao plakati i bilbordi na centralnom panou glavnog gradskog bioskopa. Pravi podvižni akvarijum. Sećam se, prvi je prošao štraftom u izbledelom jeansu, prvi se posvađao s' bricom, prvi je dovukao odnekud porno - magazine i filmove, prvi je sačekivao i ispraćao jata autostopera, na putu prema Delfima, Kritu, ili čak u Katmanduu, iako ni reč jednu stranu nije umeo da bekne.

Odakle mu sva ta lova, pitao sam se. Kako se je snalazio, gde je nalazio sve te pare sin jednog beznadežnog pijanca savijenog od ciroze...Ne znam. Nisam pametan ni dan - danas.

Na rondou skopskog korzoa svi su poznavali Čepa. Ceo svet je okrenuo bubnjevima. Jednom se vratio nekakvom Vespom. Kakvom brzinom i ludošću je šibao taj tom svojom legendarnom Vespom kroz zabezknutu gomilu skopskog korzoa, imitirajući onog mahera Aleksića sa Zida smrti, ili Ludog Džimiku sa njegovim Poršeom. Na jedan njegov mig okom, na jedno njegovo pucketanje malim

prstom, čitava jedna rulja lokalnih vamp - irica skakala je bez zadržke. On okom - mala skokom. Nisu mu bile dorasle ni koliko za jedno laštenje šimi - cipela, a nekmo li da mu neka stane na žulj. Prošišao bi taj očas kao tane kroz bulevar, opasan na leđima nekim dugim ljupkim plavokosim konjskim čuperkom i repićem ili vilinog konjica u lakoj suknjici na cvetićima, što leprša i vijori kao zastava oko njega...Pa, čime ih je omađijao taj đavo? - pitali su se kibiceri, šminkeri, voajeri, badavađije, mutivode na skopskom korzou. Koliko je železnih boksera vitlalo oko njega na košarkaškom igralištu Vardara, gde je palio i gasio neki Štrbac. Šta je imao on što nismo imali mi?! Sećam se Zlate Čudine, mlade skopske balerine, koja je sisala svoj mali prstić. Sećam se i dana kako je zgnječila svoj nosić u izlogu "Vanile" na jedan Čepov ablend, a zatim bi banula među nama, s' onim svojim dugačkim raskrečenim nogarama što se lepezasto otvaraju prema vani, u onoj njezinoj haljini od cica, sa zlatastim kolanom, kolko da se ne kaže tek prsten oko struka i stala bi kod stola uzbuđena, razrogačena, sva rumena i usplahirena. Hodao je sa njom neko vreme i nikako mu nije polazilo za rukom da je prošvercuje nekome od nas jedva dve nedelje od te epizode, (pokušao je čak i sa mnom, govedo jedno, uz svu onu moju trapavost...) Bio ju je kreten čak i obrlatio, kad su njeni usred leta zbrisali za Ohrid...Jebo te bog...Kakav je đumbus taj naštimao onoj predivnoj Divni Paradi iz Niša, devojci sa "najdužom pletenicom na Balkanu," kako je sam govorio, kad ga je razularena studentka manguparija đetića iz Nikšića pojurila od "Palasa", preko tvrđave i natrag, a zatim oko Banje i Čele - kule, sve do Robne kuće. Sreo sam ga te večeri na železničkoj stanici, vraćajući se slučajno iz Beograda i u onom ćumezu "Atini" celu noć izigravao dobru vilu, dok je on satima vitlao, okretao rukama i glavom i nogama ono najglupavije pismo koje sam ikada u životu video, napisano u krug, pomoću šestara, da ti stane mozak od tog ljubavnog ruleta od 3600...

A zatim...švercer...sa kakvim se je samo podvijenim repom vratio sa trase na Demir Kapiji, onog leta, odakle ga je Drakula komandant otkartirao express-preporučeno. Rekao nam je: "Mora da me je otkucala neka ukvašena fitiljara iz ženske barake. Zbrisali ti mi, ja i Lidija Šumanova iza trase, znaš kao od majke rođeni, samo što nam je nad glavama protutnjao ponoćni simplon iz tunela Demirkapijskog, ko neka aletina, kad iznad nas niko drugi do Drakula - lično. Lično i personalno. Kako koji Drakula? Pa, Drakula, bre, znaš ga, valjda. Drakula, Drakula komandant, onaj...bivši Lidijin, e taj. Vetrić pirki, trava meka, na obali se ljeskaju talasi, a mi smo ti zarili glave ko nojevi u pesku i odjednom - fras. Dve bele ruke iz voza baciše pivsku flašu. Umalo da potrefe Drakulu. Obukli se mi navrat - nanos, a on otfićari pivsku flašu prema Vardaru, kao da će kapiju da prebaci. Valjda je tako stigla i do mora, što ga ne pogodi, da mu ćupu razbuca, mamicu mu...

Takav ti je bio ovaj tu, Čep.

Šmeker. Pravi šmeker.

A perje, kakvo je samo perje sijao taj.

Sa Vespom: kožni džaket, šimi čizme, somot.

Na igrankama: neke besne gliste, neke glazirane krpice od listera. Ili kožne pantalone, pripijene uz kuk.

Na svirkama: plavi sako sa zlatastim dugmadima, košulja od lana sa vezom od srme, svilena marama, bele pantalone, ma šta tu ima, ni Đimi Krupa mu nije bio ravan.

Na korzou: polo - majica (imao ih je čitavo tuce), cipele Al-Kaponke, tamne naočari, sa debelim okvirima, eh...šta da ti pričam...

I hajde, recimo da su bile u pitanju samo šizike i tamo neke mustre. Ne, bre. To mu je bilo samo zagrevanje. Sitne ribe. Girice. Predjelo. Ordever. Njegov glavni specijalitet su bile jedrije ribe. Udate mačke. Azgan - Ajše, štono kažu. Imao je on i takve konje za trku. Čitave ergele.

Kakav urnebes je priredio onoj neverovatnoj glumici, udatoj za nekog velikog budžu, s' kojom se je valjao po tamnim ložama starog pozorišta pored Vardara, sve dok jednog dana, na reprizi one komedije, na matine - predstavi, ne puče tikva.

I bila je to komedija. Jedna neprestana repriza. Et finita la comedia? Ne!

Komedija infinita.

Tako je govorio kuci Mono Džuapo pegavoj Amerikanki Su toga dana. Na svadbi nekog njihovog vršnjaka. A Čep je sa svatovima i "Teškoto" savijao i boce sa rumenom rakijom. Iomio. I razne duzene i marifetluke činio. Da mu se čovek ne nagleda.

3.

Krajem septembra, Čep je ponovo navratio u Idiohoriji i prvi na koga je nabasao bio je opet onaj mladi bradati arheolog. I ne pitajući bilo šta, ovaj odmah počeo da ređa ko pojac u crkvi:

"Ovo mesto prvi put se pominje u aktima Halkedonskog sabora iz 451 godine, kao episkopsko sedište i u Hieroklovom spisku, a ima svedočanstava i u jednom natpisu iz 371 godine, To je spomen - ploča o podizanju gradskih porta. Grad predstavlja tvrđavu sa nepravilnim pravougaonim oblikom. U severozapadnom delu tvrđave otkrivena je trobrodna rano-hristijanska bazilika sa nartekсом i atrijumom helinističkog tipa. Sa severa, pored same bazilike, otkriven je baptisterijum sa dve piscine, katihimenion i jedan kompartiment u kome se nalaze česma i cisterna sa vodom. U nartekсу, do samog ulaza nanosa, otkriven je kapitol sa urezanim natpisom u dva reda. Ostaci arhitektonske dekorativne plastike vraćaju nas na V, ili VI vek. Prema Uspenju Ćirilovom, ovde je Ćirilo Kapadohijski pokrštavao Slovence, a ima osnova i u verovanju da su Slovenska braća vršili svoju prosvetnu i religioznu delatnost upravo ovde. Verovatno se radi o Rav'nu. Eto, tako je stvoren Raven."

"Raven, kažete?"

"Da, da. Bez sumnje."

"Dobro, ali čemu sve to? Zašto vi to meni govorite?"

"Pa zar vi niste onaj novinar?!"

"Novinar?!"

Čep je odmahnuo rukom i okrenuo leđa mladom bradatом arheologu. Kasnije, kad je naišao Mono, on mu reče:

"Ne može čovek da se otarasi od te napasti. Šta izigrava taj?"

"Pusti ga, kardaš. Sere kvake."

"Kakav maser..."

"Uobraženi tip, kažem ti."

"Našao je koga da folira. Drnde - mrnde. Drž - ne daj. On će mene da 'radi.'"

"Čepe, ostavi sada njega. Kako si ti?"

"Ja? Šta ja?"

"Pa, kako si, bre? Gde si lunjao letos? Kao da si u zemlju propao."

"A to. Ostavi, pusti. Ne pitaj. Zaglavio sam u neka velika sranja."

"Ne?"

"Da. Do guše."

"A zašto?"

"Zašto de. Ko bi ga znao. Ako znaš ti - znam i ja."

Čep već odavno nije mogao da uhvati korak sa onim što je on obično nazivao "preticanjem" i "puzanjem u koloni". Govorio je: "Čak i poslednji, onaj koji je na repu kolone, na kraju krajeva, opet pristiže na cilj. Ali jebo ti cilj, kad je već i rep tu. Ne, burazeru moj. Onda ti je sve u kurac. U zamenu za izgubljeno vreme, reći ćeš, uteha ti je sigurnost. A ja pitam stojka za sigurnost. To je samo jevtino zavaravanje za onog koji gubi trku. Izem ti tu sigurnost, ako vazda tapkaš u mestu," govorio je on.

Čep je prošao dve godine u Nemačkoj, pokušavajući da uhvati neku kintu kao bubnjar u noćnim lokalima i klubovima Bavarske. Vratio se sa gorkim osmehom na licu, koga nije hteo čak i da sakrije i sa jednom polovnom "buba-marom", koju je, doduše, pokazivao tu i tamo, ali bez volje i više kao krivac, nego bilo šta drugo. Nigde razliku između dara i rintanja nećeš bolje razumeti nego u Nemačkoj, govorio je Čep. Tamo stvarno devedeset i devet posto ti je rintanje, a ostatak nekakav dar. Dakle - ništa od takozvanog dara. Talenat - to je fol za malu decu, burazeru. Pođi tamo jednom i budi siguran da ćeš svojim očima videti i svojim ušima čuti šta je to talenat. "Talenat - to je noj sa glavom u 'pesku', to je blef za vašu balkansku lenjost," govorili su mu tamo.

Mono Džuapo sada se odjednom seti tih Čepovih reči od pre tri - četiri godine, kada su im se putevi sasvim mimoišli, iako su se obojica vratili u Raven. Jedan se ufurao u muzej, pošto je diplomirao na istoriji umetnosti, a drugi nije umeo ništa pametnije da smisli od trgovine sa veštačkom svilom.

Sada se na Čepovom licu pojavio isti osmejak krivca, od pre tri - četiri godine i Mono Džuapo je znao da je njegov stari drugar opet nešto zabrljao ili zapao u neku nevolju čim se dokotrljao čak dovde. A možda jednostavno nije učinio ništa drugo osim što su mu se ponovo razmilele bubice u glavi i sada ne može da se skrasi na jednom mestu.

Sunce se još u podne sakrilo iza oblaka, a oni su se motali oko iskopina Idiohorije, nemajući više šta da kažu jedan drugome.

Mladi bradati arheolog tog trenutka banu na vrata, ukvašen kao poljski štakor i poče da se domunđava i vrti oko Su. U Monetovim rukama nađe se jedna mala figurica od mermera i okrećući je nežno svojim prstima, poče da izaziva Čepa.

"Ej, kardaš! Šta misliš, koliko vredi ovo čudo, a?"

Čep je ravnodušno skupio ramena.

Mono Džuapo je pobedonosno gledao u Čepa.

"Slušaj i upamti: ova sitnica vredi teške, teške milione," reče on.

"Ovaj...ovaj komadić kamena?!" štrecnuo se Čep.

"Da, da. Tačno ovaj komadić kamena."

"Bogati! I šta mu to dođe?"

"To ti je, burazeru, redak, redak grumen. Zove se Trojna Hekata. Hekata Trijada. Kao Sveta Trojica. Ona je bila antička božica plodnosti. Vidiš? Obična ženska figurica, postavljena u juksta - poziciji, kao što to mi kažemo, i trojno. Čisti helinski način obrade plastike u kamenu. Kapiraš?"

"E...a jel' ima taj tvoj plastični kamenac neku cenu?"

"Cena? To je druga stvar. Zavisi. Na zapadu, primerice, jednim ovakvim komadom kamena mož' da ubiješ aždaju."

"Idi do đavola! Takvu robu na zapadu još niko nije utopio, pa makar bio i sveti Đorđe."

"Ne veruješ? Dobro. No možda ćeš više verovati ovim bronzanim folisima i zlatnim monetama sa likom Justinijana. Uzmi ih, uzmi. Drž. Eto, na, teški su, a? Šta kažeš na ovo, kardaš?"

"Majku mu! Ovo...od zlata je?"

"Nego šta."

"E za ovo, peki. Ovo razumem."

"Razumeš, a? A vidi ovu praseću glavu. To ti je čisti neolit. Takođe, bescenjeno kamenje. Čitavo bogatstvo. Komotno možeš vreću moneta da baciš u vodu za ovu praseću glavu i opet da nakriviš kapu. To mi ne veruješ, jeli?"

"Jok."

"Eh, neverni Tomo," odmahnu Mono.

"Džaba ti je sve, kardáš. Ako hoćeš reci mi da su ovom glavom za sunet sultana Amida pihtiju pravili, opet ti ne verujem."

"Čoveče, kažem ti. Ovo je prava hazna. Ovo je rudnik cara Solomona."

"Pa kako nalazite sve ovo drago kamenje?"

"Kako? Kopanjem. Kako drugčije."

"A namirišete nosom, razume se."

"Beži, bre. Čuj: najpre, primerice, seljak zaora plugom i odjedanput počne da lomi kojekakve grnce, trakatance, drangulije, ćeramide, testije, bardake. Potom, ako ipak zasije žito, na proleće, njiva mu ovde dođe kao ćela ćika Tola Žileta, da izvineš...eto tako. Zrno po zrno - pogača. Jesi prokljuvio?"

"I te kamenčiće bacate u muzej?"

"Nego gde. U muzej, dabome."

"I ostavljate ih tu preko celog leta. Ovde. A lopovi?"

"Šta lopovi? Zar ti veruješ da će Turci pred ikonom da kleče?"

"Pa, jel' kleče?"

"Eh, kardáš, kardáš."

Tog dana iskopavanja u Idiohoriji bila su završena. Velika grupa kopača, nadošla sa svih strana, još pre nedelju dana, razišla se. Ostali su samo još Mono Džuapo, pegava Amerikanka Su i mladi bradati arheolog. Sada se je iza njih protezala jedna velika izorana njiva, kraj koje će uskoro da zafijuću samo Ravenski vetrovi i promrzla jata vrana.

Čep se pozdravio sa Monetom, mahnuo Su i potrčao prema land-roveru. Kiša više nije bila tako jaka, ali još uvek je padala nad Idiohorijom, otvarajući bezbroj bara oko iskopina, slivajući se u potoke po otvorenim rupčagama. Mono je ostao pod strejom na ulazu u baraku, mahajući Čepu. Ovaj mu je samo zatrubio sirenom i nasmešio se u prolazu.

U blizini Idiohorije, u podnožju planine, bilo je nekoliko napuštenih turskih sela, u kojima je živelo još dve - tri porodice, t.z. Juruka, Pomaka - nomada. Tu, duž padina ove planine prostirala su se ta raštrkana i rasturena sela, u kojima je sve do pedesetišeste bujao život. Otada su sasvim zamrla i ogluvela. Žitelji su se iselili u starom kraju. Turske porodice sada su se mogle na prste izbrojati. Čep se vešto probijao kroz blato, prolazeći bez po muka preko bare šumskog potoka, nadošlog od porojne kiše. Zatim je počeo da obikalja oko seoskih gumana i upirući pogled u

dvorišta tih naherenih potleuša od ćerpića, naprezao se da ugleda neku živu dušu u tom pustom selu bez pasjeg laveža.

Čudna su ta turska sela i zaseoci, mislio je Čep. Gde-god pogledaš, gde-god se okreneš kroz Makedoniju, pa i naviše i naniže kroz nju, Turče je posvuda prijanjalo uz neko brdašce, uz neki bair, čuvajući svoje pašnjake, šume, čiflike i saraje od neposlušne raje đaurske. Nigde puta, nigde valjanog mosta, nigde prave veze sa susedom, sa svetom. Samo bespuće i bestragija. Vampiri i domusi. Orlovi nad Balkanom. Đamija i polumesec. Petvekovni zanos predvečernje ićindije.

Negde pred kraj sela, tačno u podnožju brda, oglasili su se prvi psi. Čim se primakao tarabama, Čep je primetio dve zabrađene žene, koje su pobegle u kuću. Neki pegavi dečaćić je nožićem deljao vrbovo pruće i izgubljeno buljio u nezvanog gosta. Zatim se u dvorištu pojavio sredovečni muškarac sa čalmom oko glave, prilazeći skoro nepoverljivo prema Čepu. Iza njega, jedva primetno, tek samo u delićima sekunde, pojavljivale su se i nestajale crne marame iza prozora, izlepljenih ter papirom i starim novinama. Čep se polako izvukao iz sedišta land-rovera i nemo klimnuo čoveku sa čalmom.

"Merhaba, efendi," otpozdravi mu Turčin.

Čep je odmah poznao Osmana, iako ga je proletos samo jednom video, a i tada kada je na njivi progovorio s' njim, jedva da su se i pogledali. Bila je sredina maja, kada je među dugim nizama sa belim i ljubičastim cvetovima stao land-roverom pored međe bujnog maka, rasprostranjenog na jedno tri - četiri dekara u polju, i kada je naišao ovaj isti ćutljivi i podozrivi Osman, tražeći od njega da baci iz usta poludogoreni kačak, nutkajući ga svojim svilastim gradskim duvanom i zapitkivajući ga o ovome i o onome.

Osman, još uvek nepoverljivo, gledao je popreko u ćudnovatog došljaka i najednom kao da mu je sinulo u glavi. Dao je neki znak Čepu da ga prati i pođoše zajedno u kuću, silazeći odmah u podrumu, nekim rasklimatanim stepeništem, dole, u mraku. Osman se vešto kretao kroz tamu, kao da je na njivi, palidrvcem upali lampu na gas, obešenu odmah do ulaza. Uze lampu, uputi se prema uglu podruma i uze neku mirišljivu loptu.

"Biće da si zbog ovoga došao," reče.

Čep je prihvatio loptu, okrećući je pažljivo u rukama i osećajući meki dodir makovog lišća. Miris sirovog katrana bio je jak i nepodnošljiv.

"vogodišnjji, a"

Osman je samo nemo klimnuo glavom.

"Ala miriše, majku mu!" - mrmljao je Čep svejednako, okrećući meku loptu u rukama. "Kač para , kardaš?"

Osman se malo zamisli, buljeći u svoje opanke i za trenutak oštro uperi pogled u Čepa.

"Bir kilo - juč jus bin."

"Mnogo, bre, kardaš."

"Mnogo dušmanima. Hajde zapni malo, pa da te vidim. Ori, đubri, sej, kopaj, reži, beri...eh!"

"I sasvim mekan... Ič olmaz - ekmek."

"Imamo i tvrdog. I tvrdog ima, beričet versn. Ali, beš jus."

"De, bre?"

"Jes, more."

Osman prihvati loptu iz ruku Čepa i vrati je na isto mesto.

Izvuče neki manji komad i poda mu. Izgledao je kao suvi vosak i nije imao tako jak miris.

"E, za ovog, peki."

"Lanjski."

"Da odrubim?"

Osman je sronio malo sa ruba. Imao je lepu bakarno - žutu boju i Čep je morao da ukopa nosnice u njega da bi osetio miris.

"Trista". reče Čep.

"Jok. Daćeš pet."

"Javaš, bre, Osmane, kardaš. Da ti dam osam zelenih?"

"Dokuz!"

"E pa, nek je hairlija!"

Čep je pazario dva komada od po jedan kilogram i nabrojio devetsto hiljada dinara Osmanu. Počeo je da se penje škripavim stepeništem iz podruma i tresnuo glavu o neki direk u mraku. Kad je izašao u trem, roj zvezda video je pred sobom.

Ostavio je Osmana i uputio se prema landroveru. Ovčarski pas zarža pored njega i on se sagnu da ga pomiluje po vratu. Pegavi momčić, musavko, sa slinama na ustima, vrzmao se oko taraba. Stao je pored landrovera i za trenutak se razrogačio u Čepa. Imao je plave, razroke oči i vukao u prašini, nabodenoj na štapu, nekakvu žutu i već odavno crknutu mačku.

Čep pljunu kroz zube, pritište jako na gas i pođe kao lud. Istog trenu, blato šiknu ka pegavom licu i svog ga umaca.

U retrovizoru, osim taraba, ostadoše samo razroke oči pegavog dečaka. Učinilo mu se da će ga pratiti sve do Ravena.

4.

"Ne znam dali sam morao da se bakćem s' ovim tičicama," mislio je Čep dok je lenjo mazao džem od kajsija po sredini brižljivo rasečene kifle. Tog jutra, u restoranu hotela "Internacional" u Zagrebu, on je doručkovao lagano, bez imalo uživanja, gurkajući svaki progutani zalogaj obilatim dolivanjem pregrejanog čaja. On je pritom skrišno bacao po neki begli pogled ka pegavom licu Su i pitao se sa nekom tupom letargijom u mislima, koliko vredi truda da joj ponudi svoj udebljani jezik iz preksinoćne pijanke, umesto te rasečene kobasice, koje ona tako alavo guta, čak i ne sažvakujući ih do kraja. Mono Džuapo je doručkovao sa nekim ukočenim poluosmehom na licu, baš kao da tog trenutka rešava neki tajni rebus na stolu, znajući unapred rezultat. Uostalom, sve se desilo nekako odjednom, kad je još one večeri, u Ravenu, Su izjavila da nema nameru da preleti "baru" ni za živu glavu, dok se prethodno ne dočepaju Rima. Bilo je nečeg stvarno dirljivog u njezinoj rešenosti oko svetog grada. Sigurno nije mislila na Papu, nego na svog oca i njegovog čeka u banci, dabome. Na to se nekako nadovezao i Mono, koji je zatražio od Čepa, kad već ide na zapad, da mu uzgred popuni i zalihu "rembrant-a", koja je već bila pri kraju. Čep se muvao oko muzejskog klozeta na spratu i dok su se oni poslednji put vrzmali oko katalogiziranih depoa, smišljao je u glavi raznorazne fore i klopke i spremao se da im što veštije isprede svoju lepljivu paučinu. Svetla u paviljonu bila su ugašena, kad je on, sa svojom lampom, prošao pored brižljivo uređenog "kamenja" (ne bi ni osetio u rukama te hladne lopte, da se prethodno nije sapeo o njih) i stežući svoju veliku kožnu torbu na ramenu, spuštao se polako škripavim stepeništem. Dole su ga već nestrpljivo očekivali. ("Jesi li se udavio?", javio se odnekud Mono), a on, već navikao na te stare Monetove majstorije, izađe ispred njih sa svojom ludom "torbom" na ramenima, iz koje je mogao da sve ispretura u mraku. Rekao je: "U klozetu dobijam strašne ideje. Ja sam klozetski genije," reče, na šta se Su, kad je shvatila u čemu je stvar, zacerekala kao luda. "Godinama već nabacujem strašnu lovu raznoraznim slinavcima kojekakvih persona, očevih maza i maminih mezimaca, pored čitavog buljuka buđovana, nevinih sisavaca punomasnih sinekura, jedan podrigačko - hrkački odrod svakojakih gubidana, vetropira i jebivetra. Ko se nije omastio na "Fortuni." Pa možete, majku mu, jednu sajamsku gajbu, valjda i vi da izmajstorišete, a? Sveca sa zida ćete da oživite, a nekmo li sajamski štand. Lova sleduje po tarifi. OK?"

Mono je preveo Su. Pogledali su se za trenutak i odjednom su svi troje počeli da se grle kao ludi u tami. Te večeri, Čep i Mono naroljali su se ko zemlja.

Brzo su završili sa doručkom. Napustili su parking bezličnog hotela, uputili se Proleterskim brigadama i Savskoj cesti i ubrzo su prešli preko starog mosta. Pred njima je pukao prizor stotinu i stotinu razvijorenih zastava. Na mastodontskim panoima sijale su brojke: 1.000 domaćih, 5.000 stranih izlagača.

Čitav svet sabran u zastrašujućem razmeru od 1:102.016.600 km². Babilon za privremeni prestop. Raj sa ograničenim rokom trajanja. Priručni El Dorado. Karneval boja, farbi i svekolikih čuda. Na glavnoj kapiji rampa je bila spuštena, a dežurni službenik ih je vratio zaobilaznim putem, u pravcu ogromnog parking - placa. Čep je odmah obavio sve formalnosti oko službenih ulaznica i prijavu za štand. Stvari su dobijale svoj automatski tok. On je desetak puta u godini radio iste stvari. Sajam u Beogradu, sajam u Zagrebu (proleće - jesen, jesen - proleće), Sarajevo, Skopje, Ljubljana, Leskovac...Sve se ponavlja, u dlaku. Sve. Najpre, ključevi. Pa čistačice. Istovar. Telefon. Domaćica. Cveće. Aranžman. Mebel. Bife hladno. Bife toplo. Piće. Cigarete. Ponuda slatka, ponuda slana. Joj, majko moja! Sve isto - pa isto. A akreditiv teče...Sonja ti si?...čekala si me...halo,da...čujem...da, da, zakasnio sam malo...tačno...ne, ne...ove godine ne želim ništa specijalno...znanje stranih jezika i slično, kažem...ne, ne...joj, majko moja...čak i dva...i tri...ma beži tamo...arapski kažeš...ti si luda...da, kažem, ti si luda...uostalom, zašto ne...najzad šta fali arapskom...glavno da je živ, zar ne...kažem, glavno da je živ...da, da...to...ne čuješ...halo...halo...Sonja...joj, isključila se, majku mu...halo, da...agencija Interprom...Sonja, ti si...razumeo sam...sve sam razumeo...OK...maniri...toaleta...stil...da, da...kad je bal - nek je bal...da...to...to...ubedila si me, Sonja...ti si srce...kažem, ti si srce...čao...joj, htela je još nešto...a opet se isključila...do đavola...sada svi vrte...svi vrte...šta?...vinski podrum?...kakav vinski podrum (da bog dà se udavio u njemu!)...šta sam rekao?...to sam rekao...udavio se u njemu...eh gospode...ludnica...sve živo vrti...perpetuum - mobile, moj Mono...hora stakato...bumbarov let...da, da...to je to, bata Mono...ovo ti je moj ritam...ovako ja već godinama, jel' vidiš?...ne znam gde mi je glava...kakav ritam, ovo ti je let, moj Mono...salto mortale...halo, da...mala reklama za vašu redakci-ju?... "Fortuna" vedri i oblači...znam, znam...dali odbijam?...ko ima srca da odbije vašu redakciju?...halo, da...cveće?...kakvo cveće...gerberi, asparagus, hortenzije, filadendron, kaktus, karanfili, gardenije, orhideje...čujem, čujem...opio me zvuk vašeg glasića...molim?...ne, ne, srce, već smo angažovali domaćicu, žalim...alergičan sam na cveće...da, da, kašljem...javite se kasnije...halo, slušam vas...dali trebam sajamsku mačku?...pa upravo takvu imam...vaša pada i na leđa, kažete?...da, da, već imam takvu...ova moja guta i pacove...halo, da...VINSKI PODRUM?...

- Slušajte vi!!!

Čep je tresnuo telefon i izleteo iz hale. Nađe dvojicu "fizikalaca" - studenata sa kolicama i istovari svilene "trube" :Fortune." Zatim je zaključao štand i dao znak

Monetu i Su da ga prate. "Šta treba da učinim za vas?" - interesovao se. Mono je samo skupio ramena. "Možda jedna jaka heftarica i mnogo najlon - konca. Ništa više," reče ovaj.

Potom su se slili u reku prolaznika koja je nailazila iz ogromnih prostranstava četiri sajamskih sektora i hala. Na sve strane su trubili kamioneti, elektrokari, kombii, minibusovi. Sa ogromnih električnih stubova treštala je muzika. Odjekivale su reklamne poruke i oglasi. Hostese u prelepim uniformama najrazličitije pripadnosti, švrljale su ovamo - onamo (Koka - kola - to je ono pravo!). Raspaljivali su se roštilji. Dim, šum, buka, pisak, mešavina svih jezika, odeća, govora. Kíćenje i šepurenje na sve strane.

U francuskom paviljonu, velika projekcija najnovijih modnih ludosti. Glas spikerice guguće:

"Industrijski salon ženskog rublja prikazuje vam najčudes niju lepezu modela o kojima su žene do sada mogle samo da sanjaju. Oni su svedeni na najminimalnije razmere I pored toga, od najfinije izrade i toliko laki, što od grudnjaka do podsuknje jedan komplet nije teži od 50 grama. Međutim, ovo kao pero lako rublje biće neobično pogodno za nošnju, zahvaljujući brižljivo prostudiranim tehničkim detaljima. Stezači se zakopčavaju sa strane, a bretele na grudnjaku nameštaju se po volji. Pojasevi za čarape zamenjeni su prozirnim trikoima u boji "opaljene kože", što se peru za dva minuta i isto toliko brzo se osuše..."

"Žil Taon lansira haljine - spavačice, krojene kao haljine, ili čak i kraće od njih. Oni vam omogućavaju da se šetate u košulji po zvezdanom nebu..."

"...U danima što nastupaju očekuje vas odeća sva ukrašena čipkom, posebnom čipkom iz Kalea, kakvu su nosile najkoketnije među našim pra-pra-bakama..."

"...Za kraj: nekoliko 'bisera' iz kolekcije Žane Lanven i Žaka Ejma..."

Na finskom štandu, Žaklina Kenedi - Džeki, na velikom orijaškom panou. Kupujte haljine "Marimeko"! MA-RI-ME-KO-O-O!"

Kod Italijana, Mancinijevi "Verenici" iz prošlog veka (Renco i Lučija) "pozajmili" su nam frizure po nacrtima Eme Kalderini: kosa na razdeljak. Podignuta prema potiljku. Blago tapirani pramenovi sa strane. Buket cveća u punđi. Zatim, frizure žena iz naroda. Pletenice na potiljku. Venac lokni kao šnale zabodene u pletenicama - vazdušasti venac. I opet: kroz razdeljak, blagi pad kroz obraze i punđa na potiljku. Ukraš od zlatne dijademe, dragi kamen i biser. Jedno perce pada na vratu. Prilog:Francuska kozmetička kuća L'Oreal...i novi tip veštačkih trepavica od prave kose..."

Engleska. Herold Lejvr manjufekturing, Bedford. Antilop kože što se peru. Glazur kože za rukavice. Antilop otporan na prašinu. Cipele, tašnje, kape, pojasi, rukavice...

Kingsvud and comp. iz Londona nastupa sa egzotičnim kožama od reptila, zmiје, džinovske kornjače, krokodili. Tašnje. Modni aksesori. Koža od pitona što podseća na tkaninu.

"Fali još jedna: od pitekantropusovog praunuka," kaže Mono Džuapo.

"Ona je samo za ručni rad," odgovara Su.

Jedan Japanac, iza kineskog paviljona, demonstrira "Tokonomu". Podskakujući, klanjajući se. Ređa kao navijen.

"Tokonoma", "tokonoma", "tokonoma." Ko shvati "tokonoma", on shvati Japan. Na zapadu ljudi sede oko vatre, Japan redi "tokonoma". Gosti. Svi ređaju "tokonoma". U Japanu nema biste, nema kip na zidu, nema slika. Japan redi "tokonoma". Ima "ikenobo", ima "riko".

Amerikanci su takoreći opsednuti vasionom. Ali Sovjeti još uvek beže "za grudi"...

"Juriš na Mars". "Mariner - 4" na najmanjoj udaljenosti od Marsa. Temperatura na Marsu neobično niska. Dr Kaplan smatra da vodorodnih sajedinjenja ima hiljadu puta više na Marsu, nego u zemljinoj atmosferi. Virđil Grison, Edvard Vajt i Rođer Čefi, prvi letači "Apola." Probno lansiranje "Saturna - 5", džinovske rakete bez ljudske posade.

Meko spuštanje satelita "Luna - 9" na površini meseca. "Luna - 10" u orbiti oko meseca. Sovjeti dobijaju trku ka našem najbližem susedu u vasioni.

Nil Armstrong i Dejvid Skot u "Đeminiju - 8" sreli su se sa satelitom "Ejđin" i prvi u svetu ostvarili spoj dvaju satelita u letu.

"Gvozdena ljubav," kaže Mono podrugljivo.

"Ali čvrsta", odgovara Su, ponosno.

Kad su stigli kod Pakistanca, koji je sa čitavom svojom porodicom pravio najrazličitije predmete od stakla duvanjem, na jednoj ledini pored puta, bili su već posustali od umora. Seli su pored visoke peći za topljenje kvarcnog peska, sode, kreča i potaše i zagledali se u grupu hipika koji su svojom svirkom podsticali vredne Pakistance.

"Ovi nemaju veze," reče Čep. "Ja ću bolje da sviram čašama koje vrti Pakistanac, nego oni sa tim svojim drombuljama. Napraviću čitavu filharmoniju od samosvirajućih čaša."

Mono se samo nasmejao na to. Nije prošlo mnogo kada su hipici otkrili Su i odmah počeli da joj dobacuju. Ona se odnosila prema njima kao da se znaju godinama. Potom je Čep s naporom pokrenuo stražnjicu i pružio ruke Monetu i Su. Kad su stigli na štandu, tamo ih je čekala jedna prilično elegantna devojka u kunici. "Ko je Čep?" - pitala je.

Čep joj priđe.

"Ja sam Greta." reče ona.

"Poslala te Sonja." reče on.

"Da."

"U redu."

Čep je ostavio plavokosu da čeka i odmah se vratio kod Mona. Prošli su pored svilenih "truba" "Fortune" i počeli da se dogovaraju. Onda su se Mono i Su latili posla, a Čep je pošao do marketa po rekvizite. Kada se vratio, plavokosa je još uvek čekala kao ukopana na istom mestu. Čep je počeo da odmotava konac, istežući ga i ispitujući njegovu jačinu, kao neki alas. Uverio se da je s koncem sve u redu i počeo je da se mota oko Moneta, mesteći mu omću oko vrata. Mono je bio navikao na te njegove štosove. Upravo tog trenutka pristiglo je i cveće, utovareno u tri kolica i Čep je počeo da se nateže sa službenicom da je bilo reči o dve, a ne o tri kolica. Ona je htela da zabašuri kako ga nije dobro razumela na telefonu i najzad su se ipak spagodili oko dvoja kolica. Cveće je bilo od lepog lepše. On je potpisao ispratnicu i izdao nalog radnicima da ga istovare. Zatim je uzeo pregršt karanfila i počeo da obasipa Su. Ona nije prihvatila njegovo zadirkivanje i počela nešto da mu objašnjava.

"Kaže vam da obožava samo poljsko cveće," objasni mu plavokosa. Čep se pretvarao kao da je tek tada primetio Gretino prisustvo.

"Ovde zasada nemamo ni sto, ni stolicu. Dođi večeras u hotel. Tamo ćemo porazgovarati o svemu. Sada i onako za tebe ovde nema posla. OK?"

"Vi ste svakako odseli u Esplenadi," reče Greta.

"Ne, nažalost."

"Onda, verovatno u 'Palasu', zar ne?"

"Ne, ne."

"A gde?"

"U nedostaku 'Hiltona' ili 'Šeratona', morao sam da prihvatim 'Internacional'".

Greta se odjednom sva ukiselila. Posle izvesnog dvoumljenja, ona ipak promrmlja.

"Ne želim da vas uvredim, ali to je ispod mog nivoa. Žalim."

Čep je izmamio najljubazniji osmeh na licu, napravio se udarenim i poverljivo počeo da joj šapče na uvo: "Gospođice Greta, ne preostaje nam ništa drugo osim da zamolimo Sonju da nam pošalje neku vičniju mladu damu, koja se razume u kuvanju kafe, pranju sudova i sličnih finesa. OK?"

Greta mu uvređeno okrenu leđa i napusti štand.

Do večeri, kad je već skoro sve bilo gotovo. Su je iznenada nestala. Zbrisala je sa hipicima, koji su se vzmali okolo čitavo popodne, pomisli Mono. "Kučka! - reče Čep. "Znao sam odmah koliko je sati čim smo naleteli na one ptičice. Nije prestala da vrti repom sve vreme."

"Kučka!" - ponovi Čep. "Nemoj tako da govoriš o Su, molim te. Ne podnosim da neko tako govori o Su," suprostavi se Mono. "O-h-h h-o-o-o" - zacereka se podrugljivo Čep. Mono nije reagovao, Čep se malo zamisli, pa procedi kroz zube, kao za sebe: "Ne dopada mi se ta luda Amerikanka. Još od prvog trenutka."

Kad su napustili sajmište, napolju je već rominjala kiša. Sitna, uporna i monotona kišica. Veče se već povlačilo pred nastupajuću noć, kad su rešili da više ne čekaju Su. Uputili su se ka parking - placu ne progovorivši ni reči. Seli su u land-rover, sasvim klonuli, i pošto se Čep uveri da kod Mona sve koze nisu na broju, pokuša s muzikom. Mono je odmah protestovao i bez reči ugasio radio. "Ideš mi na živce", kaza mu. "Stalno izigravaš nekakvog makroa. Čim se ufuraš u ovaj svoj kavez, ne umeš ništa drugo, osim da se guziš i izigravaš majmuna. Pravi majmun. Majmun u svom elementu."

Kiša je već ispunila šoferšajbnu čitavim arapskim pismom, a oni su ćutali kao okamenjeni u mraku. Najzad je Čep promrmljao mirno.

"Kažu, London se poznaje po magli, Raven po vetrovima, a Zagreb po kiši." "Pa - šta?" - reče Mono. "Ništa, samo kažem," reče Čep.

Čim stigoše u hotel, kiša je već dobro poterala i ubrzo poče da lije kao iz kabla. Odmah su se uputili ka snack-baru, pokisli i nervozni i videli da i tamo nema Su. Pokušali su na recepciji, ali ni tamo nisu imali više sreće, nisu znali da im išta kažu o Amerikanki. Onda su se setili da pitaju za njen prtljag i njene stvari, a portir je sa nekom ukočenom ozbiljnošću saopštio da ona uopšte nije bila u hotelu još od jutros, kada ga je zajedno sa njima napustila i da nemaju nikakvih razloga da sumnjaju da je ona iznenada otkazala prestop. Tada je Čep potapšao Moneta po ramenu. "Ne brini, kardaš. Nije igla, pa da nestane u senu. Doćiće ona," reče.

Mono nije izgledao mnogo utešen. "Pa, kako je mogla, majku mu, da nas ovako izvisi?!" - javi se on, ljut i u nedoumici. "Rekao sam ti. Luda, nepredvidljiva, brljiva Amerikanka, HIPIK. šta drugo može i da se očekuje od jednog hipika, kakva je Su."

Mono mu okrenu leđa i počeo da dobuje prstima po pultu, podmeštajući istovremeno tur na visokoj stolici šanka. Čep je dao znak barmenu, upirući prstom na džin i tonik i potom podignu oba prsta, kao dobar đak koji je naučio svoju lekciju naizust.

Negde oko treće runde, Čep oseti laki dodir na ramenu.

Bila je plavokosa kunica, blago orošena kišom, a neki čudnovati tamni preliv klizali su oko nje kao odblesak priguše nog neonskog svetla.

"Predomislila si se," reče joj Čep.

"A-h-a," izusti tiho ona.

Čep je podigao i treći prst. Nije čekao dugo da bi joj izložio svoj plan. Reče joj da iz sujeverja izbegava da muti biznis na "prljavim mestima", ukoliko se na jedno tri-četiri koraka od njega ne nazire nešto kao kupatilo. Kada je na to Greta umiljato primetila da verovatno pri tom ima i druge opasne rekvizite u vidu, on nije pomenuo ništa drugo, osim što je skromno priznao da "nije prorok."

Hteo je da joj se pravda i papirima u samsonajtki koje neizbežno moraju da nažvrljaju, ali pošto shvati da nema neki naročiti razlog za forsiranjem, samo doda "uostalom, ovo isto piće imam i gore, u sobi. Ako izuzmemo led i kristalne čaše, to je sav moj arsenal", kaza.

Mono je video koliko je sati.

Pre no što će se izgubiti u liftu, Čep mu doverljivo šapnu:

"Kardaš, evo ti pet 'skupština'. Uzmi i prolunaj gradom, Ako ti i to dokurči, ufuraj se u bioskop. I nemoj da se ždereš zbog one lude Amerikanke, ako slučajno nabasaš na onu staru filmsku limunadu 'Prohujalo sa vihorom'.

Mono je namestio kiselu facu. Merkao ga je ispod oka. Hladno.

"Slušaj Čepe, čeprkalo. Pišam ti se u tabijat. Znaš?"

"Ako de, ako. Laj ti, samo laj. Ti se sećaš Čepa, zar ne? Starog zakerala. Znaš li šta je uradio taj? Ne? Pre no što je nagovorio moju kevu, večerao je s Gospodom Bogom."

"Vidim, vidim, siromah, kakav je ceh morao da plati."

Čep se grohotom nasmejao na to i lupio dva-tri puta po ramenu Mona.

"Ne, tako mi boga! Nisu tebe džaba krstili Džuapo, nego šta," zacenjivao se Čep od smeha.

Te nedelje Su se više uopšte nije pojavila. Niti je navratila u hotel, niti na štandu. Nije se javila čak ni telefonom. Prvih dva - tri dana Čep uopšte nije mario zbog "marifetluke brljive Amerikanke" i trudio se da je uopšte ne spominju, ali otkako uvide da se Mono vazdan šunja okolo ko muva bez glave, i sam se malo zabrinuo. Čovek nije tica pa da jednostavno prhne kad mu se prohte, vajkao se on Monetu iz neprilike, a u sebi je stalno mislio da bi ta ludača mogla čak i miliciju, ne daj bože, da im okači o vrat. U početku se Greta takoreći svake večeri zadržavala kod Čepa do duboko u noć, a Mono se iskradao u sobi Su. Opojne arome koje je ostavljala, kao i rastureni kreveti izgleda bili su dovoljna kamuflaža. Pored toga, u vreme sajamskih dana u ogromnom hotelu vladao je pravi haos, tako da im niko nikad nije pomenuo Su. Trećeg dana od otvaranja sajma, došli su i direktori "Fortune" i Čep je vazda morao da se vrzma oko njih. Otkako su oni otišli, Čep i Mono su opet bili upućeni jedan na drugog, ali najveći deo vremena, bilo u hotelu, na sajmu, ili u gradu, prolazio im je u ćutanju. Dan uoči zatvaranja sajma, Čep je rekao Monetu:

"Mono, pile moje, sutra dižemo jedra. A ona - šta joj bog dâ! Valjda nam nije vezana za pupak."

Mono je obesio nos na to i rekao da je saglasan. Dodao je još da će otputovati i on, ali ne na zapad, nego u suprotnom pravcu. Na jug. U Raven. Vozom.

Popodne su rasturili štand i Čep je isplatio Mona. Nisu rekli niti jednu reč. Kad su se vratili u hotel, već su bili na rubu svađe. Na sreću, tog trenutka, u foajeu hotela pojavila se Greta, a Mono je demonstrativno okrenuo leđa Čepu, koji je zavaljen u dubokoj kožnoj fotelji, gledao mirno kako se gegajući udaljava kroz suru jesenju izmaglicu popodnevnog Zagreba.

Toga popodneva, Greta je sukljala živu vatru. Nije dala Čepu da dođe do daha. Kao da se trudila da pokaže sav svoj repertoar. Do večeri, soba je podsećala na neku brodsku kabinu, kroz koju je, upravo protutnjao tajfun. Kada je najzad odlučila da se smiluje, udaljavajući se u kupatilo, Čep je okrenuo telefon i naručio duplo osveženje.

Jedva je video kelnera sa kolicama u tom rusvaju od čaršava, jastuka i dima. On je ostavio piće na prljavom stolu, a Čep je odmah reagovao, pošto mu utrapi bakšiš:

"Idući put donesi mi i sunđer, da mogu da se ubijem!"

Kelner se već bio uhvatio za ručicu, kad se zbunjeno štrcnu: "Gospodine, ja se samo trudim da vam što manje smetam!" On je, razume se, uvek potiljkom uspevao da "vidi" Gretino prisustvo u kupatilu, a ovu poslednju scenu između kelnera i Čepa, ni ona nije mogla da propusti. Čep se smejavao kao lud.

"Pitam se samo," reče "dali je momak svestan kako me je prešao onim 'gospodine, ja se samo trudim da vam što manje smetam'..."

Greta, sva omotana peškirom, priđe do stola, podiže čašu izmešanog vermuta, džina i sode i zavodljivo umiljkavajući se, nazdravi Čepu:

"Zašto da se ubiješ? Ta ti si još uvek mlad."

"Zbog nečiste savesti. Jer te nisam sreo u onom rajju od "Esplanade", reče on.

Ona je pružila svoje duge, manikirane nokte i nežno ga grebnula po vratu. Bila je potpuno zadovoljna ponašanjem Čepa. Sita, napita, izmrvljena na sitne komadiće, podmazana, sastavljena, isplaćena. Nije imala nikakvih razloga da išta zameri Čepu. Kucnuli su se i nazdravili.

Tog trenutka u sobi je banula Su.

Izgedala je kao neko biće zalutalo sa neke druge planete. Imala je neki ukočeni sjaj u očima i za trenutak je nemo piljila u razbaškarene ljubavnike, kao voštana lutka.

"Mono", rekla je, "Mono." Tačno kao da gleda kroz neko neprozirno staklo.

"Pita gde je Mono," reče Greta.

"Reci joj da je tu negde. Okolo. Reci joj da će odmah da se vrati." Nije dočekala ni da joj kažu, odmahнула je rukama i bučno izašla iz sobe, isto kao i što je ušla. Čep je odmah zamolio Gretu da ga ostavi. Rekao joj je da ima neke račune sa Amerikankom, koje neodložno mora da rasčisti. Ona ga je gledala sumnjičavo i kroz poluosmeh. "A u tom cilju, svakako, poslužićeš se rukama, nogama ili jezikom. Zar ne?" "Da, da," reče on nabrzinu.

"Pucaću i iz topa, ako moram."

Su je bila kao u transu.

Sedela je na krevetu, u svojoj sobi, prekrštenih nogu i zagledana negde u nekoj tački na prozoru, meditirajući. Pored nje, na natkazni, promuklim glasom, ko da pas zavija, sa minijaturnog tranzistora, dopirao je glas Boba Dylan-a. "A odgovor, prijatelju moj, odgovor... "Blowing in the wind"..."blowing in the wind."

Sedela je mirno, kao kip. Pušeci. Kao omađijana. Kao sumasišavša.

Kao ureknuto pile.

Čep je polako počeo da joj se primiće.

Ona ga je gledala široko otvorenim očima.

Okom nije trenula.

On se uhvatio za novčanik, izdvojio nekoliko banknota i polako ih spustio na natkazni. Ona uopšte nije reagovala. On se okrenu, pođe prema vratima i uhvati se za ručicu. Ona je opet gledala u istu tačku na prozoru. Potom se Čep vratio, priljubio se tik uz krevet i seo pored nje. Ispružio je ruku i iz njenih prstiju povukao iz duge cigarete koju je pušila. Nikada nije okusio tako nešto. Počeo je polako da se igra njezinim teškim đerdanima oko vrata, prateći njen buljičavi pogled uprt negde preko prozora. Srebrni đerdani, teški i puni rđe, zvonili su kao klepetuše neke izgubljene ovce. Zatim je on uzeo njeno lice u svojim dlanovima i počeo kao lud da izvodi neke besne gliste oko nje:

"Jedna ista ovakva...takva kao što si ti...u Kanu...video sam je u Kanu...prošlog leta...u luci...na zalasku...sedela je tako...isto kao ti...u jahti...služili su je kao princezu...a ona je pušila...jedna ista kao ti...takva ista..."

Široke zenice zurile su u njega bez treptaja.

Počeo je polako da je skida.

Deo po deo.

Bila je kao mrtva. Kao leš.

Nije oživela čak ni kad je ušao u nju svom svojom snagom. Ustao je, odustao i pribrao se. Onda je ona, iznenada, počela sva da drhti. Smejala se. Kao luda. Tresla se od smeha. Srebrne klepetuše podskakivale su na njenim grudima i smejale se zajedno sa njom. Čep je gledao kao sulud. I pre ne što će izleteti iz sobe, okrenuo se samo za trenutak prema Su, kao oparen, kao izbezumljen i video kako zajedno sa Su, zajedno sa svim klepetušama, smeje se i jedna mala, tačno iznad pupka, savijena, modra i jedva primetna, tetovirana zmija.

5.

Sutradan, još u ranu zoru, tek što je Čep valjano zavukao gajde, kada se iznenada sav odjednom štrečno, uskipio, raspsovao pod čaršavom, bunovan, trljajući krmelj s očiju i nadižući dreku ("jošte vrana govno nije kljucnula, bre, tokmaku neotesani!"), a Mono Džuapo već je svom silom tresao i drmusao njegov krevet, dižući uzbunu, kao da će ga od poplave, ili od požara štititi. Čep je otvorio malo jedno oko žmirkajući, zverajući razroko čas ka prozoru, čas prema raskokodakanom petlu-uljezu i shvatajući da samo neki ludak kao što je Mono Džuapo može sebi da dozvoli takvo nešto - da ga izgura iz kreveta tik u ranu zoru - samo prdnu, okrenu mu leđa i jednim snažnim zamahom, reklo bi se koprca se krap na udici, opet srinuo glavu u jastuk. Mono, hteo ne hteo, odgega do kupatila, umoči jedan čisti ručnik i opet se vrati beznadežnom spavaču. Uze nežno da ga prska vodom prstima izdaleka i malo - pomalo da ga trije ručnikom po vratu, i kada Čep iznerviran, najzad razrogači oči, gotov i da ga otfičari, ovaj mu se sasvim unese i poče da mu guguče na uvo"

"Čepe, čeparak ti zapušać. Smrdiš kao tvor. Hajde, ustaj, vreme je!"

Čep se podmesti u krevetu, meškoljeći se tamo - amo i čuvajući se njegovih dodira, kao da je vampira snio.

E, de, e de. Hajd' polako, mrdni repom."

"Šta je? Što si se razgoropadio?!"

Mono se isprsiio kao pop na oltaru i najednom ogreja nad njim, ko da će mu vodu svetiti.

"Rešio sam!" - reče.

"Šta si rešio, bre, drkadžijo jedan?"

"To. Rešio sam. Rešio i idem s tobom. Idemo ja i Su. Zajedno."

"Idete, kažeš?"

"Idemo."

"Ti i Su?"

"Ja i Su. Ko bi drugi?"

"A gde idete?"

"Pa s tobom, kardaš."

"Znaš šta?"

"Znam. Da idemo u materinu. Jel?"

"Pa, dobro, bre, majkoviću, znaš li ti koliko je sati?"

"Znam. Oko pet..."

"Pet! Joj, majko moja!..."

Čep je podvukao jastuk iza leđa, mahinalno lupio po prekidaču noćne lampe i izbuljio se u digitalni sat, položen na natkazni. Pet. Jebo te bog! Godine i godine je malo da priteknu Čepu upomoć kako bi ukapirao kada je poslednji put bio budan još u pet sati. Orlovi i vrane da bog da ti glavu kljucali, Mono šilježe nedoklano. Skidao je krmelj s očiju ko da blato s topuka otire i još uvek nije mogao da dođe sebi od iznenađenja i da poveruje da ga je neka budala, zajedno sa pevcima, izgurala iz postelje. Žmirkajući i trepćući kao ćora, on je ispod oka merkao svetlo lice crnoputog cimera. Ispruži ruku prema cigaretama, a Mono mu očas i kao navijen podmetnu i cigarete i vatru iz plinskog upaljača, presižući se za njim po natkazni.

Čep se sakrio iza modrih oblaka od dima. Nije morao dva puta da gleda u Mona Džuapa. Metanisao je pred njim kao mlada nevesta.

"I gde si to lunjao svu noć?" - ote se preko volje Čepu. Glas ko da mu je iz burije izašao. Mono se samo smeškao ispod brka. Čep okrene oči i pogleda upitno prema susedstvu. "A-h-a", kimnu Mono. "Bogati! Dakle, to je to. Vidi ti njega! A zato, jaran, sa petlima - u kumove. Aškolsun! A ja, glupak, Mona Džuapa za kuma spremam. Eh, bukvane jedan. Mono Džuapo - kum! Kum, ali crnogorski, a? Ha-ha-ha-ha!"

Mono poče pleksusima da obasipa šaljivđiju u krevetu. Onda Čep, uz velike muke i brojna negodovanja, ipak odgega do kupatila i izguzi se ispod tuša. Stajao je dugo kao uzet pod jakim mlazevima tuša i osećao kako polako svaki crvić u njemu mili. Ubrzo je počeo da zvižduće i mumla ariju iz "Rigoleta", kao da su dvotaktnom motoru otkazali klipovi. Novi dan - nova nafaka! Još jedan novi dan treba da se piša. Izašao je iz kupatila, opasao peškir oko pasa, kao paša u amamu i video da je Mono već uspeo da se spakuje.

Čep se oblačio lagano, kao da uživa u dodiru svakog dugmeta i u zvuku svakog rajferšlusa. Bez reda i bez imalo brige on je nabacao sve u velikoj koženoj torbi - vreći i izašao iz sobe zajedno sa Monom.

Dole ih je čekala Su.

Brzo su završili sa mrzovoljnim portiom i uputili se ka parking - placu u prizemlju. Negde na izlasku iz Zagreba, stali su kod jedne samoposluge, gde su upravo tog trenutka istovarivali jutarnji hleb. Čep je pošao do prodavnice i uzeo tri paketića sa sveže pečenim pogačicama i jogurtom. Su je ležala u krilu Mona i on je pažljivo prihvatio doručak iz Čepovih ruku, kao da je Su staklena vazna i ne sme da je pomeri ni za dlaku. Čep je veštim manevrisanjem nastavio vožnju, doručujući u isto vreme. Sunce je već namigivalo iznad monotone ravnice Zagorja, ispod kojeg se tromo vukla Sava. Posle izvesnog

vremena, pred njima su počeli da se naziru živopisni i predivni slovenački predeli. Najednom, oko njih kao da je sve oživelo. Posle kišnog zagrebačkog neba, ova blaga jutarnja sunčeva paučina iza slovenačkih gora kao da je izvirala iz tajanstvenih pećina Desetog brata. Zabavni refreni sa citrama, tirolskim rogovima, ehoom i joldovanjima kao da su pojačavali taj osećaj. Kroz retrovizor, sunčevi luk je sekao lice pegave devojke, ko da je prepolovljeni nar sa onom vezanom, žar crvenom trakom na vratu.

"Jel zamera sestra nešto na "Fortuninu darežljivost?" - javi se Čep.

"Idi do đavola!" - skreše Mono. "Ona je samo noktom malog prstića odgurnula sa stola te tvoje bedne crkavice."

"E, pa nisu svi Ameri, burazeru. Šta je očekivala ona? Nije valjda mislila da sam Rokfeler?A?"

"Beži, bre. Sto kamenoloma je malo da razbije njen kamen (lovu). Obojica može da nas kupi đuture, samo nosom da mrdne."

"Ona?!"

"Ne. Ti."

"Nisam znao, kardáš."

"Sada znaš. Baš je njojzi stalo do tvoje love...eh, čepče moje..."

"More ko je šiša. Glavno da si ti zadovoljan. Nisam joj se obesio na trepavicama, pa da se tu kočeperi pred nama. Gde je lunjala ovih dana? Jel ti rekla?"

"Ne znam. Muvala se s nekom studentskom zbirštinom. Pozorišne mustre, sojte neke. Avangarda. Hepening."

"Hepening? Šta mu to dođe? Nešto za "onu" stvar?"

"Kulov si bio, kulov ostaješ. "Ona stvar". Ha-ha-ha-ha!

"Sve što se dešava - dešava se u međuvremenu." Tako govori Su. "U međuvremenu?" "Da." "A to znači?" "A to znači - ništa. To je hepening."

Čep se okrenu ka njemu i otkako ga dobro odmeri, priljubi dlan slepoočniku, izvodeći "magareće uši." "Kada se nađu troje ludih", reče, "od kojih su dvojica sasvim, a jedan manje, najluđi je onaj najpametniji, znaš?" "Da, da. Naročito ako si to ti."

Na putu do Sežane, više se nisu dirali. Nekoliko puta je Čep pokušavao da ga potkači nekom ujdurmom oko njegovih "romeovskih kovrča", ali Mono Džuapo se nije dao uhvatiti niti za jednu od njih. Vozili su se preko lepih planinskih perivoja, ćutljivi i utonuti u svoje misli. Stali su jednom u predgrađu Ljubljane, po gorivo. Čep je dobacio Monetu da će ubrzo početi sa knjavom ukoliko i dalje budu ovako ćutali zgugureni u svojim sedištima. Negde ispred Postojne stali su da se "isprazne" i to je bilo sve. Pleli su i jurili neke svoje vijuge u glavi i sa svakim idućim kilometrom ka Italiji, kao da se među njima uvlačilo neko nejasno predosećanje rastanka. Čep je tada, iznenada počeo da melje o prednostima mornarskog života i rekao da ako je uopšte zažalio za nečim u životu, to je onda svakako nevolja što pripada odvratnom suvozemnom rodu žabara, rođenom daleko od morske obale. Na čitavom svetu nema srećnijih ljudi od Mediteranaca, govorio je Čep i rekao još da bi radije bio siromašni ribar na nekom usamljenom ostrvu Mediterana, umesto da se do groba bakće i smuca po zabaćenim balkanskim jarugama i gudurama. Mono Džuapo nije hteo da ga razuverava u to, jer je znao da Čep tim svojim nagvaždanjima oko mornarskog života ne želi ništa drugo osim malo da razmrda vilice, koliko da ne izgubi u formi. Znao je Čepovu ćud. On se uvek najpre tako kao orao raskrešta, nakostreši i naoštri tek koliko da namiriše strvinu. Zatim se prepravi ko da je mrtav, sakrije se iza stenovitih predela svoje lukavosti i češitsku ćud i onda se baci na plen.

Nije hteo više ništa da govori Čepu.

Niti da pretresaju Su.

Dosta su je valjali kroz usta od Ravena dovde.

Još od trenutka kad su pošli, bili su na rubu svađe, a ona je sada svakog trenutka mogla da plane.

Na graničnom prelazu nije bilo niti žive duše. Stigli su sami na rampi i odmah su predali pasoše. Čep je pokazao nalog o službenom putu i deklaraciju o robi. Potom su ga pozvali da otvori gepek. Među trubama svile, carinik je veoma lako iskopao i trošno kamenje, o kome Čep nije umeo da dâ nikakvo drugo objašnjenje, osim da se radi o "strogo dekorativnim predmetima za sajamski štand." Doda još da je "Fortuna" fabrika za veštačku svilu, a ne kamenolom, te stoga i nisu ubaćeni u deklaraciji. Carinik mu naredi da se parkira. Pozvali su ga unutra.

"Čepardov? Vito Čepardov?"

"Da." reče on. "Zovu me još i Čep."

"Čep, kažeš? Dobro ti paše. Samo, zar nismo malo prepunili bačvu, a Čepe?" reče carinik, gledajući u njega nekom tupom ukočenošću.

Čep je samo skupio ramena.

Carinik je metnuo naočale i dopisao u deklaraciji neku napomenu. Zatim je podigao pogled prema Čepu i tiho procedio kroz zube: "Potpiši tu."

Čep škrabnu na brzinu neki hijeroglif pored carinikovog prsta, poda mu hemijsku olovku, pozdravi se i skoči u landrover. Odmah su mu podigli rampu. Za nekoliko minuta već su se spuštali ka Italiji.

Sunce se probijalo kroz guste četinare, rastačući modro - smeđu smolu iglika u bezbroj treperavih iskrica. Ispod tog

alpskog venca, što je tu negde gubio svoje poslednje vijuge, svako stablo je ličilo na ogroman kandelabr. Tu i tamo, iza perivoja blistave auto-strade, nazirale su se ruševine nekih trošnih vijadukta i puškarnica iz minulih ratova: "Ovde je najlepše u oktobru," reče Čep, mrmljajući ispod brade. Mono i Su ništa nisu rekli na to.

Prolazili su pored velikog putokaza Trst - Venecija - Padova - Verona - Breša - Milano i sve dok Čep nije okrenuo kod Meštrea, oni nisu progovorili ni reč među sobom. Prestizali su ih brzi automobili na putu, što su jurili poput vetra, a Su je teškom mukom najzad uspela da ubode neku radio-emisiju kantri - muzike. Skoro ceo sat su rokale gitare i bendža iz Nešvila, a joldovanjima i zvižducima kao da nije bilo kraja.

Prešli su i dugi železni most, parkirali se ispred ulaza u Veneciju i uputili se peške prema Kanalu Grande. Kroz uske uličice Tamne lepotice vrilo je ko u košnici. Čula su se dovikivanja na svim jezicima sveta; gondoljieri, sa onim prelepim kapama, sa crvenim trakama ("iste - pljunute kao na čeizu tvoje babe - Marike!" - dobacio mu je Čep, otkako je Mono odbio da se uspenra u vaporeto-u) kokodakali su na sav glas, izazivajući radoznale turiste; prolazili pored dugih niza ulične riblje pijace, a miris čitavog morskog ulova, čitave mediteranske gozbe najrazličitijeg voća i povrća u najfantastičnijim bojama i prelivima, mešao se sa onim stogodišnjim zadahom ustajale vodurine.

Su i Mono, iako sve vreme na oprezu, ostadoše bez daha pred prizorom ploštada Svetog Marka. "Kontrast uskih uličica preko ponte Rialta, do ploštada, puca nenadano, kao grom iz vedra neba," tešio ih je Čep, otkako vide kako im sinuše oči odjednom. Ali Mono upošte nije obraćao pažnju na njega i samo je piljio u Su. Pleli su ruke i ganjali pred sobom imena Ticijana, Tintoreta, Veronezea i Vivaldija, a

veliki i težak zvon kambanarije sa Kampanile samo je pojačavao nemir uzbuđenog para. Čep nije prestao da se šali sa njima i upoređivao ih sa golubovima, koji bi se u jatima vinuli nad ploštadom Svetog Marka, posle svakog zvona okolnih crkava. Njihovu zadivljujuću trku (Su i Mono odmah su zbrisali) od Prokuratora i zvonika ukrašenih od Sansovina, do Duždeve palate, od mosta uzdisaja do Santa Marija dela Salute i Korera, Čep nije mogao da prati.

On je bacio - kotvu na terasi priobalnog restorana u luci, uživajući u pizzi i demižonu kjangtija i zureći u beskrajnu kosmopolitsku panoramu ploštada Svetog Marka.

Popodne su se vratili Su i Mono, klonuli od umora. Spustili su zadnja sedišta land-rovera i odmah, čim su se dotakli njih, zaspali kao zaklani.

U predvečerje su napustili Veneciju.

Čepu je bilo dosadno i mrzelo ga da vozi, ali sada nije bilo drugog izlaza. Nije više hteo da ostane u tom uzavrelom kotlu, oko koga su prve svetiljke već počele da žmirkaju. Od predugog sedenja i sveg ispijenog vina, Čepu je sve gorelo u utrobi. Sedeo je kao ukočen na svom sedištu i zurio pred sobom ko slepi miš.

Ustalo se na srednjoj trasi auto-strade, ne gledajući ni levo, no desno. Mogao je, tako i da zaspi nad volanom, a da se ipak nakon par sati probudi pred grozničavom bukom noćnog Milana. Kroz glavu je do besvesti vrteo jedan te isti film. On čak nije mogao ni da ga prati u njegovom speed-up-motion-u, ko da su slike bežale pred njim na auto-stradi, ko da su bežale čak i od njegovog sećanja na njih. Najzad puće mu film. Dugotrajna borba sa svetlima iz suprotnog pravca, što su se kao gusarski noževi zabijali u njegove umorne oči, ipak učiniše svoje. Negde ispred Verone oseti se grogi i onda reši da stane kod prvog parkinga. Nedaleko od njega ugleda jedan od

onih super-marketa, koji rade non-stop. Odmah se uputi ka njemu i otkako je pronašao toalet, gurnuo je glavu ispod hladnog mlaza česme i ostade dugo zagledan u ogledalu, kao da tek tog trenutka postaje svestan svoje beskrajno promenljive ružnoće. Kupi samo dve flaše Johnny Walker-a i uputi se ka land-roveru.

Pomisli za trenutak da produži ka Milanu, ali najednom izgubi volju za sve. Opruži se pored Su i pokuša da zaspi. Posle dugog naprezanja, utonu u neku nesvesticu što je mogla da liči na san, ali ga ipak ne savlada do kraja. Najzad odustanu. Pogleda za trenutak na sat i shvati da je ponoć već odavno prošla. Napolju je rominjala neka dosadna letnja kišica. Otvori bocu bačenu pored njegovih nogu i poče da se doliva. Iznenadni snop svetlosti sa jednog velikog transportnog mercedesa, koji je upravo prolazio pored njih, otkri mu da ni Su ne spava više. U tišini tame on joj poda bocu, ali ona odbi. Potom, ipak, kao brzo da se predomislila,

sama uze iz njegovih ruku. Pili su nemo u noći, ne znajući šta bi rekli jedno drugom, nemajući šta da kažu, ne mogavši išta da kažu, čak i da su hteli.

Nakon izvesnog vremena, isprva neodlučno, a zatim sve upornije, Čep je počeo da opipava dlanom ispod zatrpanih žeravica Su. Ona je mirno i staloženo prihvatila zalutali dlan i vratila mu ga na staro mesto, na grudima. S vremena na vreme, landrover bi zapljusnuli neki izlomljeni otsjaji ponoćnih "jahača" sa auto-strade i on bi uspeo da uhvati njen zamišljeni profil, tek ovlaš, tek koliko da se uveri da pored njega ne leži neka tajanstvena mumija. Bila je sva nepomična, kao leš. Jednu takvu razbijenu svetlost on zakloni senkom svoga tela i zatraži joj usne. Bile su vlažne i hladne i ništa nisu mogle da mu kažu.

"Nemam seruma za tvoju tetoviranu zmiju," promrmlja Čep.

Ona ga nemo i ukočeno pogleda u mraku.

Bili su dva sveta. Dva pola. Dve terazije.

Čep više nije znao šta da radi.

Su je samo s vremena na vreme potezala iz boce, uzdišući jedva čujno. Onda joj on povuče rajferšlus i počeo da je skida deo po deo. Su čak ni okom nije trenula.

I taman se Čep spremao da zada svoj odlučujući udarac, Su se iskobelja iz njegovog nasrtaja i počeo da se smeje kao luda. To je bio onaj isti kikut kojim ga je već bila čašćavala i pre. Isti kikut. Isti pokreti. Isti zarazni podsmeh.

Niko se ovako nije zezao sa Čepom. Ni u snu, ni na javi.

(Šta mi fali? Lova do krova, šilo buši, klopa do guše - šta fali, a?)

Najednom Su izvuče jednu od onih svilenih truba "Fortune" i počeo da se valja, omatajući se sva kao motovilo.

Čep je bio van sebe. Bio je jarostan. Bio je kao ranjena zver. Hteo je da viče. Da urliče na sav glas. Nije bilo mere, nije bilo milosti u Suinom kikoćenju. Omotala se sva u satenskoj prozračnosti "Fortune" i usred tame i noći skupila se kao mačka, vrebajući svaki pokret svog plena. Neizvesnost njene golotinje opila je Čepa.

I pre no što je Mono išta shvatio od tog obostranog drmusanja, našao se na sredini između dohvata i ujeda Čepovih i počeo glasno da negoduje, da se brani, isčuđava usred tog makabričnog plesa ponoćnih vampira. Su je pokušala da jaše po Čepu vičući na sav glas, ko da izigrava vešticu sa metlom, a Mono je svom snagom upirao da je svrgne sa tog, privremenog rogobatnog trona. "Ima sto rupa! Ima sto i jednu rupu ova čengija, kardaš! Guraj! Buši i ne pitaj, bre!" drao se Čep.

"Ostavi je! Pusti je na miru kad ti kažem! Prestani! Čepe, prestani. Čep-e-e-ej!"

Ali ples nije prestao.

Mono nije mogao da izigra kolo do kraja. Izvukao se kroz vrata u kišnu noć, dižući ruke prema nebu, ko da je postao mesečar odjednom, kao da dervišu teče gori.

Kao da je tražio zvezde nad Ravenom.

Sutradan, čim se probudio, prvu stvar koju je Čep primetio, beše tajanstveni poluosmeh na licu Su. Okružena rusvajom svilenih truba "Fortune", ona je nemo i izazivački zurila u Čepa, pokušavajući da ga zastraši prasećom glavom iz neolita, u koju je kao klip uguravala i izguravala loptu od voska.

Čep sav mamuran, najpre je samo odmahnuo rukom i okrenu joj leđa, ali čim je ponovo srinuo glavu u kožnu torbu, koja mu je služila kao jastuk, odjednom shvati da je Su otkrila njegovu tajnu (kamenje i lopte katrana).

Okrenu se, pažljivo zagledavši se u pegavo lice, razvučeno do izazova i podupre se na laktovima, vrebajući ko jastreb. Ona je sa velikim uživanjem mazila i mirisala lopte od voska i neprestano se kezila Čepu. Tog trenutka sa radija u Land-roveru, jasan, ali monoton bas, razlagao je neku aktuelnu političku panoramu.

"...u Grčkoj je grupa pukovnika izvršila državni udar. Izrael, bez objave rata, napao Egipat, Siriju i Jordan. Na bojištima Vijetnama jednodnevno zatišje! U Glazborou razgovarali Aleksej Kosigin i Lindon Džonson. Ludvig Svoboda, novi predsednik Čehoslovačke. U SAD ubijen Martin Luter King. Ispod Karlovog mosta, u Pragu, ubio se samospaljivanjem Jan Palah. John Lenon, jedan od Liverpulskih "buba", izjavio da su Beatles-i popularniji i od Isusa Hrista..."

"Mono? Gde je Mono?" - upita on.

Ona skrenu pogled u stranu i pokaza rukama prema super-marketu. Čep joj je naglo istrgao bakarno - žutu loptu katrana iz ruku, nagurao natrag razbacane trube svile i pokrio njima Hekatu Trijadu i praseću glavu. Onda je Su izletela iz

Land - rovera i sa suprotne strane prozora počela da mu se krevelji i da izvodi neke mutave grimase i besne gliste. Čep je izgubio živce i već sasvim rasanjen, počeo da se dere i psuje na sav glas. Ona mu je samo mahnula rukama i vrteći repom, nasmejana i zadovoljna, uputila se prema super-marketu.

Čep ju je pratio jedno vreme, bulazneći nemo i neodlučno ispred sebe i tog trenutka, odjednom, kao da mu sinu, poče goropadno i u velikom neredu da izbacuje njihove stvari iz Land-rovera. "Evo vam ga - na! Evo vam ga vaš bog savaot!" ponavljao je kroz zube i bacao sve na parking, kao lud.

Mono Džuapo pojavivši se sa peškirom oko vrata iz pravca super-marketa, primetio je to navreme i presrećući Su tačno ispred toaleta, povuče je sa sobom, pokazujući

joj prstom prema Čepu. Potrčali su oboje prema Land-roveru, a Mono, šepajući, molio je Čepa izdaleka da prestane sa svojom idiotskom igrom.

Ali, Land-rover najednom zabrekta, izađe u rikverc iz parkinga i u velikom luku uli se u La strada del sole. Mono Džuapo nije prestao da mu maše, kao da će ga zaustaviti i izmamiti bar mrvicu milosti od svog kardaša. Čep je samo odmahivao iz Land-rovera, kao da mu otpozdravlja za srećan put.

Nije mogao da shvati dali mu se smeška ili mu se ruga tog trenutka.

Nije shvatio sve dok ga nije izgubio iz vida. Pa čak ni tada, kad je isčezao iz njegovog vidnog polja, kao što je isčezavao iza svakog svog nestašluka iz živog sveta, onaj ludi biblijski vetropir Asmodej.

avimo.

Deo drugi

Te jeseni, kada je Mono Džuapo prvi i biće poslednji put video Pariz, kao da su i vrapci znali šta se dešava i šta će se desiti u gradu. Čak i golubovi iz Latinskog kvarta kao da su pomahnitali odjednom, pa umesto crne, počeli su da puštaju crvenu veresiju na zemlji. Kiša je bila žuta, a psi su jurili ulicama ognjenim i osmuđenim repovima.

On i Su Parker vukli su se kroz plavičastu maglu dimnih zavesa, šlemova, vatrogasnih creva, blindiranih kola i neviđenih gužvi, a suzavac im je pekao obraze i oči satima i satima.

Promenio se film. Od crno-belog, prešao u kolor. Ulicama je poteklo krvi u potocima.

Mačke, pre toga glatke i olinjale, koliko još juče, bleštale su kroz Pigal svojim velikim očima kao svici u letnjim predvečerjima, a sada kao da su podivljale i razbežale se na sve strane. Samo otupeli i izgubljeni klošari pod mostovima lenje Sene, nisu se preganjali sa vampirima.

Noću, zaljubljeni parovi više nisu izgledali kao pokretne lomače, kao buktinje neke beskrajne bakljade i barikade, koja je pošla da se razračunava sa ravnodušnošću sveta.

On i njegova luda ptica iz Salinasa, više gladni nego siti, više živi skeleti nego tela bez seni u gradu svetlosti, izgubljeni vazda od Sen - Mišela i Monparnasa do visokog Monmartra, ključali su svoje jadne i tanke provijante, kružeći oko legendarnih Flora, Rotonda i Madlena i odbijajući od sebe mušterije među najsujetnijim turistima.

Gurali su se među hipicima i drogiranim idiotima, boli su se s rogovima svih krda neurastenika, histerika i obojenih plemena sa živih vulkana svih kontinenata, pomerali se pred ubilačkim naletima pomahnitalih stampeda, upadali među perjem svih kokošinjaca, davili se u jednoj šarenoj, šarenoj reci bez vrela i ušća, u jednoj kružnoj delti, što se stalno uliva u svoj neprekidni tok i nikad ne prestaje da teče.

Našli su im privremenu gajbu neki Sjuini prijatelji i bacili ih tamo navrat-nanos, ko probušene vreće u čošku ateljea nekog manitog vajara iz Vest Virdžinije (vazda u potrazi za novim modelima), da se snalaze kako umeju i znaju, sve dok ona ne dobije svoj obećani ček, direktno iz Kalifornije, preko svog milog i dragog fadera iz Salinasa.

Danima i danima su kružili oko Luvra, lunjali kroz onaj uzavreli kotao Latinskog kvarta, pa usred Praznika guštera ni po koju cenu nisu hteli da propuste da ih ulovi u svoju mrežu onaj crni pauk - lepotan - Jimmy Morrison, koji je te jeseni omađijao i uzeo pod svoje svu mladež sveta u tom ludom, ogromnom gradu, pre no što će mu se uskoro svi poklonuti pred moštima na Per Lašezu.

Sunce, sunce, sunce,

Sagori, sagori, sagori,

Mesečino, mesečino, mesečino,

Uhvatit ću te

Skoro!

Skoro!

Skoro!

Ja sam Kralj Guštera,

Ja mogu sve.

O deco Noći,

Ko će od vas učestvovati u lovu?

Noć je već stigla sa Svojom purpurnom

legijom.

Uvucite se natrag u svoje šatore i snove.

Sutra ulazimo u grad mog rođenja.

Hoću da budem spreman.

Od tada on više nije mogao da prepozna Su. Pojela je tmina aletina, ujeo je crni anđeo, liznula je istočna otrovnica - takoreći svakoga dana fiksala se i drogirala. Poslednjeg dana imala je još toliko petlji, da mu ostavi 300\$ na stolu i zatim je savila rep ko zna gde. Zbrisala je. Čak posle dve nedelje javila se iz Tangera. Nit je ukapirao, nit je čuo što-god. Mrmljala je nešto bez veze. Ko manita. Ko otkačena. Više je nikad nije video. Produžio je da se smuca i potuca Monmartrom i sa blokom u rukama muvao se tu i tamo nekih par meseci u društvu nekog našeg Janeta, koji je tu već odavno majstorio pomoću nožica i hamera siluete svojih mušterija. Ono, našlo bi se tu ponekad čak i desetoro na dan, ali bilo je i čitavih nedelja da mu se nijednom sreća ne nasmeši. I zima je već bila počela da savija svoj beli rep oko praga, a njegov blok iz dana u dan, ostajao beo, prazan, sve belji i prazniji. Ko i stomak, uostalom.

Jedne večeri, i onaj otkačeni vajar ispraši mu tur. Otišlo je sve dođavola. Pariz mu je postao košmar. Agonija.

Bio je u ambasadi. Ispred našeg kluba presamitio se ko neki prosjak. Najzad, francuske vlasti su ga najurile kao nepoželjnog, besprizornog skitnicu. Klošara.

Oterali su ga sa sprovodom.

Pariz je napustio sa svitom.

Ko kralj gubitnika.

Svečano.

Trebalo je da prođu godine i godine, da bi konačno shvatio kako on nije stvoren za taj život čergara i skitnica. Neko kao Čep, ta divlja zver, taj vuk samotnjak i lancima da ga vežeš, kući ne mož da ga privoliš. Ali on...on ti je bio nešto drugo, domaće živinče. Pomiluj ga malo ovlaš dlanom po leđima i odmah savi rep. Drži se za ženinu pregaču i prede ko mačor po vas dan.

Kad je napuštao Pariz, nešto čudno se najednom zbilo sa njim.

Četkicu godinama više nije uzeo u ruke.

Išao je na posao, s posla se vraćao pravo kući, jedva je dočekivao da mu dođe petak, kako bi napabirčio svu štampu, vukući je sobom ko hamalin, uzimao je svu šarenu i žutu štampu, koja izlazi kod nas i hitao ka svom čardaku, da se zavije ko krt u te belosvetske head-line top teme, sve dok ga ne savlada dremež, ne zahrka ko top. Uze ga pod svoje neki njegov đavo.

Jeo je i pio, spavao, muvao se kućom, dembelisao, ništa nije radio i ništa ga se nije ticalo, nit je išta znao, nit hteo da zna, nikog nije dirao, niko ga nije dirao i tako je krao bogu dane. Ko bi ga tada sreo na ulici od njegovih, ne bi ga poznao.

Svi su mislili, s Monom Džuapom mora da se nešto čudnovato zbilo, njemu ko da nisu sve koze na broju, počele su čini da mu obilaze kuću, đavoli i vampiri da savijaju kolo oko dvorišta, vrane mozak da mu piju, šenuo je pameću, jadan. Nit u kafanu, nit među ljude, godinama nije zalazio. Bio je ko uspavani medo u svojoj jazbini, koji je prespavao i leto đuture sa zimom. Nikog nije hteo da vidi, a bogami, namčor, kakav je bio tih godina, ne verujemo da je i njegova faca ikome mogla da se svidi. Koliko puta, onako izgubljen i zamišljen, ispod svoje strehe, obdan i obnoć bi lutao mislima daleko ka svojoj ludoj tici iz Salinasa i tog sokola ravenkog, Čepa, pa bi odjednom pobrkao sve, i dan, i noć, i navike i ćud; nit je jeo, nit pio, nit snio, nit je gnezdo svio ko što je to red kod nas od vajakada.

Utva sečanska je bio.

Nevestu svoju ("moja košulja od lana" kako ju je zvao iz milošte, kad je bio pri ćeifu, al bi odmah pridodao i ono "koju godinama nisam skinuo s vrata", ako ga slučajno ne bi ćeflejisala), poznavao je još od detinjstva, a i ona je njega znala još od malena,

ali sada, jedna, nije mogla da razume koji mu je đavo ušao i seo na leđa, zajašio ga, pa mu ne dâ mira ni danju, ni noću.

Ženidba i veselje ko da su neke druge srećnike potrefile, ne njih. Ko da su zalutali na nečijoj tuđoj svadbi, na svadbi nekoj svojoj daljoj rodbini, ne svojoj.

Čudila se i krstila ona, nevesta njegova, danima i noćima. Nedeljama, mesecima. "Ti li beše onaj Mono Džupao, onaj otresiti šaljivdija koga sam poznavala još od malena, još iz mahale, ponavljala je vazdan. A roda, vrag je odneo, godinama već preleće preko naših ćeramida."

Pet godina sunce nam kuću ne ogreja.

Nit čeljade vrisnu, nit pesmu zaoriše u glas, nit binluk' sa praga razbiše.

Išla je vazda od doktora do doktora, od banje do manastira, od gatara do bajalice, od vidara do proročice, gde ne ode, jedna.

Ali ne. Uzaman sve.

"Naša sreća je u vreći, nevesto. Malo kasni," govorio je on. "Čekaćemo. Čekaćemo i dočekaćemo."

"Znam." govorila je ona. "Na kukovo leto,"

I tako su prolazili dani.

A godine su projurile. Proletele.

I pegavo lice i crvena pantljika njegove prijateljice iz Salinasa počеше da blede i da se gube u jedno jedino sićušno petno, u jednu jedinu majušnu tačkicu. I sokolski kljun njegovog ravenkog pajdaša i njegov pariski brodolom, sve ode, sve se slupa u paramparčad kroz sećanje na njih.

Ponekad, ipak, preko novina kao da mu se ukazivao i javljao Čepov lik. Sa onim njegovim vražjim osmehom na licu, kad ih je izbacio ko vreće na auto - putu, kod Verone, njega i Su, i sa onom, nikad do kraja otkrivenom i nerasvetljenom tajnom - dali je tu noć, noć pre no što će napustiti Pariz, u metrou, u policijskom sprovodu, video njega ili nekog drugog sa suprotne strane, na prozoru jednog vagona, koji je velikom brzinom i u magnovenju nestao iz njegovog zamućenog pogleda.

Nije znao. I nikad nije saznao.

Čepa je poznavao bolje i od svog vlastitog džepa. Nije mogao tek-tako da se prevari i prepozna sa nekim drugim. Ne. To je uistinu bio Čep. Čep i niko drugi. Tako, nije mu preostajalo ništa drugo, osim da se nada Čepu samo preko novina i jedino kroz novine. U crnim hronikama, il u čituljama, u najgorem slučaju. Ako je to uopšte i bilo

moгуće, to jest da ga neko pomene i seti ga se. Tog belosvetskog sirotana. Tog vetropira, badavađije, svaštara i anonimusa, mislio je Mono Džuapo.

On nije znao zašto, ali je sebi utuvio u glavi da sve ono što se dešavalo i što se dešava u tom ludom belom svetu, kao da je bilo skrojeno po meri i po želji Čepovoj. Behu to neke divlje i razuzdane godine, koje su gazile preko leševa. Svet je bio pun čađi, vatre i vrenja, a Čep se u tome snalazio kao riba u vodi. Bilo je nečeg od tog čudnovatog ognja i u očima Čepovim, oganj kog je samo on znao i naslućivao, jedna svetla žeravica, koja tinja i gori i samo on može da je dodrži u rukama a da ga ne izgori, da ga ne oslepi, da ga ne pretvori u gar i pepeo.

Bila su neka otkačena vremena, u kojima su mogli da opstanu samo jaki, tvrdi i vešti. Tada, kakav je mulac bio Mono tada, nije znao, a možda nit je mogao da zna da je, u stvari, tako oduvek i bilo, od kad je ljudi i veka, od deda Adama do Sudnjeg dana, ali on je tada hteo i sneo samo jednu stvar - da legne i izgubi se u nekom svom ćošku, da se pokrije i ćuti, jer nije mogao da shvati šta to on treba da traži u jednoj takvoj gužvi i komešanju, u ludoj jagmi oko sebe, u kojoj se ne zna ni ko pije, ni ko plaća. U barci deda Nojeta sva su mesta bila zauzeta. Čep i Čepovci su mogli da se batrgaju i čepe u njoj sa svom svojom surovošću i nadmoći i besomućno guraju i tuku svojim veslima sve uljeze, sve nesrećne utopljenike čim bi se samo jednom primakli do samog ruba, u svom pretsmrtnom koprcanju i grču.

Škrabotine i mutljage koje je sa vremena na vreme bacao u svoj blok za skice, sad su mu izgledale kao neki jadan pokušaj kakvog suludog očajnika, koji daveći se, hvatao se za slamku. Sve što je činio ranije, sada mu je izgledalo glupo. Glupo, tuđe, nedostojno.

(Kome trebaju moje smešne mazarije, moja molovanja i žvrljanje? - pitao se on).

(Ta zar nisu već dokazali i oni najdobronamerniji među svim šeretima da samo s jednom najobičnijom kantom punom boje i vezanom o rep magarcu mogu da nam zamažu oči po belome svetu, svakojaki kulovi. Op art - pop - art, op -trop:art! E, nema bato. Jašite sami. Ja silazim sa tog magarca. Adio. Zbogom. Dixi.

Tako je govorio Mono Džuapo.

Sve je uzalud, mislio je on. Uzalud i uzaman. Smejao se i negodovao, negodovao i smeja se, ali više nije osećao ni gorčinu, ni prezir. Samo nedoumicu i apatiju. To, da.

Tih dana počeo je da menja i svoje navike. Hteo je da oslobodi sebe skoro svih ličnih potreba i zavisnosti. Najpre je postao vegetarijanac. Onda je pustio i bradu. Potom je prestao da puši. Ličio je na nekog Svjatogorskog isposnika. Vukla ga je pomalo i ona istočnjačka misterija. Joga. Sansara. Nirvana. Senbudizam. Karma. Reinkarnacija.

Ode voz u kukuruz.

Nije više bilo niti jedne sigurnije odstupnice, niti jedne čvršće potpore.

Umetnost, mislio je i pitao se on, ponekad.

Ali, šta. Ionako je ona njemu izgledala oduvek kao neka zadnja stanica i utočište, pa čak i takva, jedna, verovao je on, ne bi bila toliko gostoprimljivo pristanište, kao što, u izvesnom smislu i pod određenim okolnostima i cenom i "najmračnija javna kuća može da nam se učini" (izvinjavam se preosetljivim dušama, budući da se sa ovakvim Monetovim jeretičkim rečima i mislima ovaj svedok nikad nije slagao, a i ako se ponekad i dogodilo tako što, bar nije dizao veliku prašinu oko toga i svoje mišljenje je čuvao i tajio duboko u sebi). Ona, eto, nije i nikada nije bila sirotište u kome bi se obreli kojekakvi beskućnici, skitnice i mutivode, koji vazda lupaju, lupaju i lupaju o njezinim teškim portama.

Lavirint. Ponor. Sterna' nedostupna, govorio je on.

Shvatiti je tek kao bekstvo. Shvatiti je kao egzil. Odlučno je odbijao čak i pomisao na tako što. Neretko, sećao se svoga strogog učitelja muzike, staroga Čeha, koji ih je učio nejednom o potpunom predavanju, bez ostataka, o bitkama, stradanjima i žrtvama, o trkama do poslednjeg daha, bez popusta, po svaku cenu, po ceni padova i gordih posrtanja, pravo, smelo i uporno i pritom znajući da je to samo tek jedan mali korak ka njoj.

Ona je hram, govorio je Čeh. Hram za odabrane. Za one, kojima je Gospod Bog, u čudesnom trenu milosti i providenja, spustio prst na čelo. I za one malobrojne, koji su najpre uspeli da izvoje pobedu nad samim sobom.

On nije bio od tih srećnika, nažalost. Nije možda bio ni od onih drugih, brojnijih, nesrećnika. Uostalom, sve zavisi od toga iz kojeg se ugla gleda na stvar. Srećnici, nesrećnici. Ko zna šta je bio on.

To mučno i delikatno pitanje i dan-danas, ponekad, ne dâ mu mira.

No, dobro. Pređimo preko toga.

Najzad, govorili su Monu Džuapu, ko šiša umetnost. Gledaj od čega živiš, burazeru, a za ostalo nemoj da brineš. Ima ko da se bakće s njom. Ima ih možda čak i previše.

Svuda ga je pratio taj ravenski eho.

Bio je udaljen od njih milion svetlosnih godina. A ipak, na njegove oči i uši skrnjavili su, blatili tu tajanstvenu lepoticu, koju niti su sreli, a kamo li dotakli, jadnici.

On je svejedno ćutao i čak ni prstom nije mogao da mrdne.

Umesto toga, kao pravi pustinjač, kome se, ubijenom od žeđi, pričinjavaju zelene oaze u Sahari, mislio je na svoje prijatelje Čepa i Su, koji su mu se s vremena na vreme javljali u snu kao prava fata morgana.

Naročito Čep.

Čep, taj tvrdi i uporni ravenski magarac, koji sada možda bezbrižno baca svoja čifla - kopita po belosvetskim hanovima, a on mora tu da ćami, među tim bludnim i bezdušnim zajebantima, koji vazda vitlaju oko njega svoj otrovni korbač od laži, pretnji i sprdačina.

Bio je sam. U dubokom i tamnom dnu svoje jadne provincije. Plutao je po sredini svoje ravenske matice i nije znao zašto veruje u to da su upravo Čep i Su oni srećni izabranici sudbine, koji će bez sumnje, uspeti da preplivaju, da se domognu preko, uz onu stranu reke, na drugu obalu.

Grabio je, grebao, grizao sebe i u sebi, reklo bi se besna harpija, koja leči svoju glad i lakomost jedući samu sebe, svoju sopstvenu ranu i otvarajući nove, riljao ko krtica po knjigama i novinama, tražeći vazda svoju odstupnicu, neku mirnu luku, neku sen, putokaz, ogrtač za svoje gole iluzije.

Još uvek je bio tvrdi orah, ali je osećao da mu plod truli. Iz dana u dan.

Sve više i više.

Smucao se i batrgao sivilom svoje svakidašnjice i pitao se vazda, jedno te isto: - Zašto crv sumnje ne prestaje da rije?

Tražio je svoju izgubljenu sliku.

I godinama nije mogao da je nađe.

Kao da je bila skrivena od njega. U nekom drugom i drugačijem, u nekom lepšem svetu, gde se, kažu, život sklonio i neprestano beži od njega. A tamo niko nije hteo da ga vodi. U tom svetu niko nije mogao da ga povede.

Nit crnim čezama.

Nit zlatnim fijakerima.

Nit nebeskim kočijama.

Čim je pao pukovnički režim u Grčkoj, Mono Džuapo je odmah rešio da se spusti do Soluna sa svojim crvenim spačekom.

Pre toga nikada nije bio u tom gradu.

Nikakve uspomene ga nisu vezivale za njega, nije bilo niti jednog dubljeg razloga koji bi ga poticao za jednim takvim korakom. Jednostavno, svi su mu govorili da u toj staroj i od vjkada čuvenoj trgovačkoj luci čovek može da nađe svega i svačega - od igle do lokomotive, od pileta - mleko. Jeftinoća jedna. Ali ipak, nisu stari džaba govorili: "U Soluna groš somuna - do Soluna sto somuna."

A povrh toga, kada je upao u onu neviđenu gužvu ispred grčkog konzulata u Skopju, gde su od ranog jutra do pozne večeri navaljivale one ogromne mase i gomile u neredu i neviđenim gužvama, on je najednom odustao od namere da pođe na jug. Njegova želja je splasnula. Preselo mu je sve. Osim toga, bila je neka paklena julska vrućina tih dana i on nije mogao onako ćopav, da satima donja na jari i prži se ispod uzavrelog sunca. Tako, popuna slikarskog pribora (jedini pravi razlog zbog čega mu je Solun pao na pamet), odložio je za neka bolja vremena.

Grčke vlasti neumorno negiraju makedonsku manjinu u svojoj zemlji i vršeci svoju žestoku asimilaciju, uvode stroge mere predostrožnosti prema makedonskim turistima.

Jedna takva tragikomična predstava ispred grčkog konzulata u Skopju, kod Mona Džuapa je mogla da izazove samo bezumlje i gnev. Njegov gest buntovnika (s razlogom), posle incidenta sa debelim milicionarom, koji ga je u opštoj gužvi, nesrećom, zakačio palicom, dala mu je priliku da se nađe kod islednika u obližnjoj stanici milicije. Nije mogao da dođe sebi satima i da dâ neko razumno objašnjenje o svom "neuračunljivom postupku", naime, "kako on, jugoslovenski građanin, može da baci u lice j a v n o svoj pasoš jednom nedužnom, sredovečnom ("čovek je pred penzijom, razumeš") i pitomom milicionaru."

Mono Džuapo nije oklevao.

Nadneo se nad islednikom i odbrusio mu pravo u lice:

"Taj vaš rashodovani i polovni milicionar nije nikakvo nedužno i pitomo janje, družu isledniče, već jedan neotesani prostak, kome je mesto na livadi sa ovcama, a ne pored jednog diplomatskog predstavništva. Moj narod nije stoka, pa da ga lema ko stigne i ja više neću i ne mogu da trpim ovo grozno poniženje."

Za samo nekoliko minuta posle te epizode, pasoš Mona Džuapa bio je uredno viziran, ličnim zauzimanjem strogog i ćutljivog islednika iz stanice milicije. Na odlasku, on je stegao Monetovu ruku i rekao mu u poverenju. "Prijatelju, ja sam iz dramskog okruga, a još nisam stigao da vidim svoje rodno mesto. Razumeš?"

I tako, jednog septembarskog dana, te godine, sredinom sedamdesetih, Mono Džuapo, iako se pre toga zakleo da njegova noga neće kročiti na grčko tle, ipak pođe u Solun.

Odseo je u velikom novoizgrađenom hotelu "Elektra", blizu pristaništa. Ostao je tu tri dana i dve noći, vazda lutajući od Via Egnatije i pristaništa, do Beaz - kule i natrag.

Poslednjeg dana, pre no što će napustiti Solun, seo je na terasi ispred zaliva, sustao od dugog hodanja i zagledao se u pučinu pred sobom, negde daleko, u brodove koje dolaze i odlaze, slušajući krikove galebova i brodskih sirena.

Letnje vrućine su već pomalo počele da jenjavaju, ali ne i ritam vatrenih buzukija, a palme i oleandri su tiho šumorili. Pirkao je blagi jutarnji lahor.

Roštilj, sergije, jeka prodavaca sa obližnjeg pristanišnog bazara, neki neverovatan i težak zadah što izbija iz zinitih čeljusti mora, u valovima ispušta svoj ogromni dah iz morskih pluća i on čak do srži oseti neku jezu u sebi zbog neverstva svojih sopstvenih misli - Ko sam to ja?! - pitao se on.

"Gnothy seauthon...guothy seauthon..."

Kristalni odsjaj kamena, sunca sa morskog žala.

Peščana dna jednog odavno potonulog sveta.

Ko sam to ja?

... do tridesete juriš za samim sobom.

... do pedesete juriš i sređuješ svoj život.

... šta ostaje za slikarstvo?!

Godinama za redom, Mono Džuapo je pokušavao da uhvati i naslika svoj san o slici, a ne svoju sliku sna.

Njegove slike, ako se te mazarije i "molero - farbarski marifetluci" (kako su ih nazivali najciničniji među meštanima Ravena) uopšte mogli nazvati tako, bile su nekakve beslovesne, smetene i haotične predstave sveta, nekakva apstraktna šema raspada i propasti, sudar galaksija sa vanvremenskim prostorima.

Još uvek je bio u modi nefigurativni manir u slikarstvu (enformel), a Mono Džuapo se pokazao kao najverniji monah tog apstraktnog i nadrealističkog žreca u umetnosti, gotov da sakrije svoju stvaralačku nemoć kojekakvim "izmima", "pizmima", "šizmima", koja su mu u izobilju nudili likovni sveštenici, kao najsigurniju odstupnicu, kao najudobniju skrivnicu, kao najsvetiji oltar.

On je sve vreme, svoje teme, motive i šeme nalazio na širokom polju svojih sopstvenih prosnevanih, budnih i prenesenih snoviđenja - utvara, sakupio je čitavu gomilu literature o snovima i oko snova, pa ipak njegove slike nisu odmakle od toga da uhvate, ili da se bar približe snu - one, jadne, nisu mogle da se pomere sa one

smrznute tačke diletantskog bladanja. Nisu tu pomogli čak ni bučni i već pomalo olinjali naslovi njegovih slika, inače preuzetih iz ogromnih opusa Velikih Sanjara, kao recimo "Momak koji sanja veliku zmiju, gde čuva zlatni pehar", "Gatara ispunjava neostvarene želje", "Drevni ostaci civilizacije prema kojima se ne prepoznavamo", "Tragika posledica zbog sveukupne anarhije duša u kojoj je sve moguće" i sve u tom stilu.

U njima, u tim slikama, naravno, nije bilo niti blage veze sa onim što bi navelo čoveka da nasluti makar bilo kakav trag nekog momka, pehara, zmiju, gitaru i tome slično, a one bi, svejedno, i dalje ostale tako "gole" i "neme" čak i da ih je označio rednim brojevima, a ne i toliko bučnim naslovima, kojima ih je do tada kitio.

Jednom rečju, one su bile u punom raskoraku sa naslovima koji su ih predstavljali. Bile su nekako otkaçene, ali otkaçene u pravom smislu te reči, kao što uostalom, ponekad mogu da budu otkaçeni samo oni preterano ambiciozni i vatreni pokušaji jednog mladog čoveka, koji još uvek nije našao samog sebe.

Jadni Mono Džuapo!

Bio je on na velikoj mucu da "objasni" i "opravda" svoje šarene mazarije malobrojnoj publici radoznalih ravenčana. Samo je skupljao ramena i ponavljao jedno te isto:

"Stvar nije u tome da se umetnost razume i shvati. Ona, najpre, treba da se oseti. Te slike su samo jedan "neodgonetnuti san koji mi kao zapečaćeno pismo šalje moja podsvest," citirao je Mono Džuapo najvećeg među svim sanjarima. Ko zna dali je uspeo da ubedi nekog od mnogobrojnih nevernih Toma u to. Ne verujem.

Ali jedno znam i sam. Od tada, od dana kada je prvi i poslednji put pokušao da otvori izložbu u Ravenu, ovdašnji podrugljivci jedva su dočekali da mu kožu okaće na šiljak. Nazvahu te slike jednom i zauvek magareće sprdačine i puvačine i od tog imena više nikad nisu spali.

U širokoj i dubokoj matici Ravena, Mono Džuapo imađase još dugo da se koprca, pre no što će propasti u taj živi pesak ravenske malograđanštine.

I upravo na tom putu, od Soluna do Ravena, Mono Džuapo najzad oseti kako mu kamen spada s grudi. On je već znao da je to poslednji put kojim hoda a da se za njim više ne vucara i Čepova senka.

Uostalom, jednom davno rekoše i naši stari "Putevi nisu samo zato da čovek njima negde stigne, nego i da pobegne, ako treba."

Takav je bio ovaj put, kojim je sada bežao i Mono Džuapo.

I nekako odmah oseti kako su počele da se razmrdavaju u njemu sve bubice u glavi. Leteo je on nad Vardarskom dolinom, ko da je njegov crveni spaček

najednom dobio krila. Gledao je napred, ko da je sumasišao, stišćući pedalju za gas do daske i pevao na sav glas.

Otkaćio se skroz.

Dole, pored njega, sa blagim zracima jutarnjeg sunca, ređale su se nepregledne nize vinograda, potkrenuta na špaliru i na betonskim stubovima, zeleni vrblijaci pored Vardara, narovi i smokve preko srtova i brda, vite topole i podsečene krošnje dudova pored puta, duvanske skele oko praznih seoskih gumana, ožnjevena žitna polja, koja su spremali za duboko jesenje oranje, prva jata ptica-selica, koja su se vinula u pravcu juga, ogromni leteći venci drozdova oko prebogatog roda grožđa i raskreštale, prejedene svrake u svojoj bučnoj gozbi (ko da se rugaju dronjcima bostanskih strašila), neki ludo poterani konji koji jure s onu stranu reke, ona pijana, vesela i manita čerga, koju je još kod odlaska sreo na putu od Udova i Valandova, dolazeći sa istoka od Strumice i ostavljajući za sobom veliku modru sen Belasice.

Mono Džuapo je još na putu ka Solunu našao neku čudnovatu i uzbuđljivu zanimaciju u tome da pretiče i sačekuje tu veselu družinu iza svake krivine te pitome ravnice, kroz zelene pojaseve na putu ka Vardaru.

Oni su se drali i nadvikivali sa Monetom, mahajući mu i nazdravljajući s punom bocom rakije, kao sa svojim najrođenijim, jer je i on bio sav nekako crnpurast i mrk, ko što behu i oni, ko da je i on bio potomak tog čudnog plemena bez potomstva i otađbine, koje čak i daleko božanstvo Pengu ne zna i nikada o njemu čulo nije, kome je i psovka i hleb i krst i sve najsvetije na svetu i išao je ispred njih sa svojim crvenim spačekom, ko da ih vodi na putu, kao neki novi i otkaćeni mesija, on, hromi Mono Džuapo, kao barjaktar.

Sada, rumena jabuka sutona već je bila dobrano prepolovljena, kad je on stigao negde ispred ulaska u Demir Kapiju. Ali veselje koje ga je malopre tako lepo opijalo i razdragalo, radosni žagor čerge, što je još uvek odjekivao u njemu i nadimljao mu grudi (još od jutros), tog trenutka grubo i iznenada presta.

Tek što je bio mimoišao cigansku čergu, kad na sledećoj krivini ravnomerni ritam dvotaktnog motora spačeka odjednom počeo da ubacuje i neke čudnovate sinkope, zainatio se, zaneo se na putu, počeo da krklja, stenje, da kašlje i trokira - čas će podskočiti, čas će se spotaknuti odjednom - op-trop-drž-ne daj i najzad ispusti samo jedno krk i stade kao ukopan u mestu.

Pas ti mater! opsova Mono Džuapo. - Još mi je to falilo. Šta ti bi kanto, olupino stara?! - viknu on.

Izašao je nervozno iz kola, tresnu jako vratima, obiđe spaček dva-tri puta uzduž i popreko, uveri se da je s gumama sve u redu i nemoćno diže ruke ka nebu. O motorima i mehanici pojma nije imao. Stade nemoćno na putu i počeo da diže

palčeve retkim vozilima, koja su nezainteresovano prolazila pored njega. Nije imao niti sajlu, niti crveni fosforescentni trougao, sledeći parking se nije ni nazirao - bio je sav propao. Odlučio se da ipak malo pogura pretrpani spaček, ali izađe sve naopako - bio je upravo na onom delu puta gde počinje blaga uzbrdica. Trtljao se tu jedno vreme, kada, srećom, naiđe ciganska čerga.

Diližansa se sastojala od dvoja kola i četiri konja. Najstariji Rom je odmah prepoznao Mona Džuapa. Pritekli su u pomoć, tom, pre toga, veselom svatu. Ali, tog trenutka, kao za inat, oko spačeka se okupilo više mališana i radoznale dečurlije, nego muških i jakih mišića. Najstariji Rom se osorno obrati jednom snažnom momku, koji je bio obučen u nekoj šarenoj majici, na čijem je prednjem delu bila fotka Mateta Parlova.

"Siga, be, avaj akariga!" izdra se on tom momku, koji se dotle skrivao u kolima, praveći se pomalo lud. Ustade nekako nevoljno, dovuče se do spačeka, udariše složno da guraju, sa nekom čudnovatom lakoćom, ko da je spaček kartonska kutija i ubrzo Mono Džuapo izađe na nekoj prostranoj ledini pored reke, ispod koje su se protezali veliki peščani sprudovi i zeleno vrbilje Vardara.

Posle nekog vremena, i Cigani su savili svoje gnezdo pored reke, u Monetovoj blizini, rasprostirući svoju čergu na peščanoj adi, okruženoj grmljem, vresom i šašom i dižući svoju šatru pre no što će noć osvojiti reku.

Mono je dugo blenuo u vozila koja su jurila ka severu, ali niti jedno sa ravenskom registracijom ne ugleda među njima.

Kad je noć pala nad Vardarom, on je već bio izgubio svaku nadu da će naići neko koji će ga izvući iz neprilike što ga je zadesila na putu, ispred Demir Kapije. On je ostao da visi i da se vrpolti okolo satima i satima, a pored njega, osim čerge, nije bilo niti žive duše.

Ogromni farovi u noći što su s vremena na vreme nailazili iz pravca tunela, priviđali su mu se kao neka avetinjska sablast i on se naježio od studeni i pomisli da će tu morati da provede noć, u zebnji, strahu i neizvesnosti.

Skupio se sav, ukrutio se, uzeo neko ćebe sa zadnjeg sedišta i pokušao da spava.

Uzalud.

Taman bi počeo da polako uranja u san, odjednom bi naišla kolona vozila i kao da ceo konvoj prolazi pored njega, a kada bi se mamuran izvukao iz spačeka, kao za inat, satima se ne bi pojavio niko.

Krepaću tu ko pseto, pomisli on.

I opsova.

Dole, pored njega, tik uz peščanu adu, čerga je palila svoje vatre, a kroz neke čađave zmijolike rukavce, nazirale su se užarene okice crnprastih i kovrčavih dečaka, što su se vrzmali oko obešenog kotla.

So isi hamnaske?

- So isi hamnaske?

So isi hamnaske? - čulo se sa svih strana, a u tišini noći njihov žagor je odjekivao čak do visokih kamenitih sprudova Demir Kapije.

- Isi kula, odvrćao je neki odbojan i nervozan ženski glas.

U te daf bule to kar!

U te daf...

U-u-u te-e...seko je ko oštra kama, koja probija kroz noć, bas najstarijeg Roma.

Tar o jak, dae!

Tar o jak!

But si šilalo drala se na sav glas bosonoga dečurlija, kroz vrisak i plač.

Žagor i graja ciganske čerge odjednom su odvukle Mona Džuapa od njegovih zbrkanih misli i potpune ošamućenosti.

Kao da su se vratile slike iz detinjstva.

Gornja mahala, gde je odrastao on i Cigansko naselje na rubu grada, koje se protezalo sve do Radanjskog puta, behu prvi susedi.

On je još od malena lomio jezik ciganskim rečima, a i pesme njihove nisu mu bile strane. Što se tiče daira, tu ni Čep nije mogao sa njim da se meri. Znao je da opsuje po ciganskom, da se posvađa i pobije, ako treba, a nejednom bi i zanoćio kod njih, do kasnih sati, bilo svadba, sunet il što - god drugo da je u pitanju. Vuklo ga je nešto k njima, ono šarenilo boja, jeleka i dimija ciganskih, zurli, gočevi i ora toga čudesnog plemena, što su se vila do kasno u noći i odjekivala sve do centra Ravena, sve do Crnog Vrha.

Ubrzo, pošto nahraniše decu, najuriše ih od ognjišta i polegaše pod šatrom, u kolima, a oko najstarijeg Roma ostadoše samo oni najstariji. Govorili su tiho i Mono nije mogao da poveže nit njihovih nejasnih i ispokidanih reči, što su se valjali uz reku, a ponekad bi ih presekao i oštri zvuk retkih vozila, koja bi projurila kroz noć. Samo s vremena na vreme, najstariji Rom bi podigao glas i to bi uvek bila samo neka dobro zabiberena i sočna psovka. Kao da su polagali račune šta su sve uspele tokom dana da natrpaju žene u boščama na putu od Strumice dovde, šta su drpili i

šitnuli momci na vašaru u Radovištu i sve neke takve sitne esape su krojili u pameti, svađajući se ni oko čega, rekao bi, taman se poravnali računi, kad najednom, vraga, opet pukla tikva i sve tako naopako - udri - svađaj se uz sve brojnije psovke i đurultije.

Najzad, kao da su malo - pomalo utihnuli svi. Glas neke mlade Ciganke poče usamljeno da izvija u noći"

"Brišim dela

brišim dela

amen e roma naaj so tekeras

brišim dela

brišim dela

e čavore nanaj so te han

brišim dela

brišim dela

me romansar čingara keraf."

Pesma je bila predivna, a mlada Ciganka sama se pratila na dairama.

U slobodnom prevodu, reči su bile sasvim obične.

"Pada kiša, pada kiša, mi Cigani nema šta da radimo. Pada kiša, pada kiša, deca naša nema šta da jedu. Pada kiša, pada kiša, sa ženom ću da se svađam."

Mono Džuapo je izbečio oči u čergu kao omađijan.

Bio je kao opsednut vatrom.

On je polako počeo da sluti ono što je godinama ganjao i tražio u sebi, ono nejasno i daleko providenje što se ukazuje

samo jednom, onu senku sna što se objavljuje nenajavljeno i beži iz vidokruga zauvek, ko ptica u letu.

Sišao je dole prema reci, mrmljajući nešto nerazumljivo u sebi, nesvesno, mahinalno, ne znajući da je te večeri, idući pored reke, sa svakim korakom bio sve bliži najdubljim korenima i izvorima te tajne za kojom je zadnji put jurio ispred solunskog pristaništa.

Kada je došao do čerге, vatra je buknila kao da je podivljala.

Suknula je tik do ramena njegovijeh i obasjala svu reku.

"Sar si jan, be, amaleja?" - reče Mono Džuapo najsta-rijem Romu.

"O, komšija, jesi li ti to? Sedi malo s nama. Sedi. Ogrej se!"

Mono je ćutao neko vreme pored ognja, seo skrktivši noge na nekom panju na kom je sedeo i stari Rom, potapšao ga po ramenu, pa će reći:

"Kaj đas, be, Romalen?"

"O, komšija, ti znaš ciganski, a?" - reče stari Rom, sav u neverici i kao šaleći se pomalo na svoj račun.

"Eh!" ote se iz nehaja Monetu.

Stari Rom je prihvatio lepu kutiju američkih cigareta (Mono je bio kupio čitava dva boksa za svoje prijatelje u Ravenu) i odmah zahvalio, pokušavajući da mu je vrati natrag, ali mu Mono namignu šeretski u znak dobre volje i zahvalnosti za uslugu što su ga pogurali na putu, na šta je stari Rom opet zahvalio, pa mu opet okrenu na ciganskom:

"Kaj đas? Amen đas dule dromeste. Amaro ker but si dur."

Tog trenutka, mlada ciganka je opet počela da peva:

"Brišim dela, brišim dela..."

Mono Džuapo je tražio reči u sebi, koje su odavno nestale iz njegovg sećanja, ali sada, kad ih je opet i nakon toliko dugog vremena ponovo pronašao, zatrpane negde u vihoru godina, sada usred peščanih sprudova Vardara, ispred Demir Kapije, gde se pre jednog trenutka osetio tako izgubljenim, shvati sa kakvom je lakoćom i bez naprezanja razmrsio opet onaj stari Romski čvor (o romano čib) čim je otvorio usta. Bio je iznenađen samim sobom, jer pojma nije imao o toj dugovečnosti zaboravljenog govora u sebi.

"O gives si šukar, O milaj si baro. Romano milaj," reče on, već sasvim ohrabren.

Rom je samo vrteo glavom i odobravao.

"Đal si. Romano milaj. Tara kakirdol brišim taj jiv, e čavore si a nange."

"Daf dui ivenda jeke milaeske," reče Mono, hoteći da ga vrati na staru cigansku izreku.

"Đal si. Đal si," reče stari Rom. "Amen sina Roma."

Onda je Mono okrenuo glavu ka mladoj Ciganki, koja je još uvek pevala.

"Šukar čaj. Šukar gili," reče.

Stari Rom je odmahnuo rukom i kao za sebe, najpre pljunu u vatri, a zatim promrmlja:

"O, devla! Šukar čaj! Parni grasni drom dikela. Terni bori - kamlo mangela! Momak joj je daleko," doda. "Pobeže u Nemačku, Đenem ode, a kažu, tamo se spandao sa nekom drugom. Ali, znaš kako je. Amen sina Roma. E Roma ni roven pala pire mule. Razumeš?"

Mono Džuapo je svu noć zurio u lica čergara kao očaran, a u odsjaju vatre ta su mu lica izgledala kao jato nekih čudnih ptica - grabljivica, što su se ščućurile na poslednjoj grani pre svog dalekog puta na jug.

Ostao je sam, sa starim Romom do kasno u noći da se greje i sluša o nekim čudnovatim i neverovatnim događajima i zbivanjima, o mukama, patnjama i stradanjima, ali i o nekim starim i boljim vremenima kada je još uvek Gospod Bog šetao zemljom i u svom milosrdnom zanosu zaboravio na Cigane, pa prihvati čak i ponuđenu flašu rakije, iako odavno već nit je pio nit dimio, a sada je eto povukao i iz pružene mu kutije američkih cigareta, koju su kasnije iz nužde zamenili kačakom, iako dugo pre toga nije kadio i trovao dušu, godinama već.

Jednom se živi, majku mu.

Da. Jednom se živi, saglasi se on sa starim Romom. Jer ima, kaže on, i ono drugo - kad odapneš papke.

Tako su dugo pazili na vatru, iako nije bila bogzna kakva hladnoća, zurili u njen drčni isplaženi jezik koji guta tminu i dreždali tako sve do zore, vukući suvarke i pruće sa okolnih vrbljaka, tonući sve dublje u svoj neobavezni i isprekidani razgovor i prazneći flašu sve do dna.

Nije znao kako se je dovukao natrag, kako je uspeo da se ufura u svoj crknuti spaček, ozebao sav, ali nekako topao i živ iznutra, sa mislima koje su letele kao koplja kroz glavu i pronizale njegov ogromni i prazan blok za skice, reklo bi se neki arhajski zmaj krišom vuče svoja krila kroz veliki tunel ispred Demir Kapije.

Beležio je sve što bi mu palo na pamet i žurio kao sumanut. Plave trepavice jutra vlažile su njegov nemirni i jedva čitljivi rukopis.

Pisao je vatru i izborano lice staroga Roma.

Kao da je prošla čitava večnost, kada se je ponovo okrenuo reci.

Video je staroga Roma kako se izvlaći ispod točkova, ljut, mamuran i sav nekako trešten zbog probdevene noći. Obazirao se levo - desno oko sebe, trljajući krmelj s očiju, metnuo dlan na nosu, sklanjajući se od slabašnog sunca koje je žmirkalo sa istoka, podvio rukave i zagledao se u reku koja se lenjo vukla ka jugu.

Hoće li prihvatiti novi dan?

Da. Prihvata ga.

Ustade, prodra se raskreštanim i goluždravim čavčićima oko ognjišta, obreo se i ženturačama koje su se još od jutros raskokodakale oko kotla, napravi ćul i dar - mar oko sebe i ode tamo iza prvog grma da olakša sebi i izbacij jutarnju veresiju.

Mono je sišao tik do šljunkovite obale i počeo da nabacuje u bloku sve do čega pogled seže, reklo bi se, sliku koju juri sličij onoj nemirnoj ptici što se krije iza trstike, ševara i šaša i ne sme da je uplaši, da mu ne bi pobegla.

Razdragana dečurlija je skakutala i vrištala oko njega, ne dajući mu mira niti jednog trenutka.

Ali zbog pijanstva vatrene groznice u sebi, koja ga je tako iznenada spopala, obuzela i zgrabila, Mono Džuapo kao da je sasvim obnevideo.

Jurio je svoju sliku.

Gasio je svoju vatrenu žeđ.

Nemirna i luda ptica čerge, kao da mu je došapnula tajnu nemuštog jezika Romske Sage.

Počela je Ognjena faza u životu Mona Džuapa. Njegova zadnja trka.

Na život i smrt.

Do Ravena ga je dovukao neki kamijondija, koji nije hteo čak ni da mu naplati. Učini mu se malo ćaknutim.

Od tog dana, takvim su ga smatrali i njegovi ravenčani.

On je zaseo u Ciganskoj mahali, skrasivši se na Radanjskom putu i odatle svoj rep više nije pomerio. On se tu vazda muvao sa svojim teškim štafelajom i ni sa kim više nije ni reč progovorio.

U njegovim slikama o Romima moglo je da se nađe svega i svačega, ali jedno nije smelo da falij: v a t r a.

Vatre je bilo i kod "Kovača koji duva svoj meh" i kod "Džambaza koji podpaljuje svoju nevestu i trampa je za konja" i kod "Konja koji leti preko Crnog Vrha, goreći na zalasku sunca" i kod "Lepe plesačice sa dairama i ostalim duzenima" i kod "Bakarnim kazanima" i kod "Kolskih točkova" i kod "Pogreba kontrabasiste" i kod "Cigana koji peku rakiju u oktobru" i kod "Čergara koji razvlače komade mesa od ježa" i kod "Stare Ciganke koja gata sudbinu sa dlana" i kod jedno čudo ostalih slika Mona Džuapa.

Vatra je bila azbuka njegove Romske Sage.

Njegov lajt - motiv. Sve je moglo da nema, ali vatre - nikad!

Vatra je razigrala njegovu maštu. Iz njegovih slika, vatra je izbijala kao neki fosforescentni odblesak.

Nije više ostalo ni traga od nekadašnjih maglovitih i apstraktnih lutanja, od nedostižnih kubističkih apokalipsi.

U njegovim slikama carevala je vatra i život Roma.

Neki su to nazvali "Otkaćeni monizam", "Neki novi nadrealizam," šta li.

Dali to magarac ume da leti?

Leti! E, pa šta? Hajde, idite s bogom! Takav je eto, Mono Džuapo. Šta vi hoćete? On i sam ne zna šta je i ko je, pa kako onda možete da očekujete od njegovih slika nešto drugo, nešto što nije ni on sam?

Hajd' đanum!

Desilo se jednom, tako, neka bratija bradatih došljaka (ko zna odakle je stigla) da pokupuje čitavu gomilu slika Mona Džuapa. Prosto da ne poveruje čovek! - krstili su se ravenčani. Zar za te žvrljotine i mazarije Mono Džuapo uzo čitav džak para?!

Gospode Bože, šta to bi ovom svetu?!

Ali svako čudo za tri dana. To ne znači ništa i ravenčani ne bi bili toliko ljuti da se Mono nije opario od stranaca. Za dolare.

I taman se malo slegla prašina, kad jednog jutra osvanu i njegova slika u najtiražnijim novinama koje izlaze u glavnom gradu i kad tamo, njihov kuci Mono Džuapo proglašen za Romskog cara Naive.

Em jare, em pare.

Em hvala, em slava.

Šta je, brate, mnogo, mnogo je.

Mono Džuapo - car! Oh, majku mu. Car, još i nekako, hajde to mu nekako dođe kao šala, jeli tako? Ali naivan...?

Šta li još iz ovog prokletog Ravena neće proizići?!

Behu neke lude baba Marte, kad je kći Mona Džuapa pala u postelju.

Celu kuću digla je na noge. Trljali su je mašću i rakijom, kuvali su čajeve od svih lekovitih biljaka iz domaće apoteke koja se čuvala na suvom u musandri, čitav džak limuna su dovukli odnekud Monetovi prijatelji, ređali su je sinapom i vinduzama na leđima, koja se odjednom upalila i sva porumenila, ali vatra ne pregore u krhkoj i neotpornoj snazi devetogodišnje devojčice.

Mati Monetova, stara Aspazija, nigde nije mogla da se skrasi, išla je okolo ko avet, sve molitve i svece je izređala, al od toga vajde nije bilo.

"Sagori nam naše malo Nevenče, joj, kuku - lele," krstila se, molila i kumila, paleći sveću ispred ikone Sveta Petke, stara Aspazija.

(Još kad se rodila Venka njojzi pokvariše hatar što kum joj ne dâ njeno kršteno ime Aspazija, ko što je to običaj kod nas od vajkada. Nejednom je ona prekorela Moneta zbog toga. A ovaj se samo mrštio. "Beži, bre, stara, gde se još čulo i videlo veštica anđeo da budne. Tvoje starinsko ime ne prianja uz ovo cveće.)

Kao fitilj, kao žar ugljena bleštale su oči male Nevenke. Koliko je samo žena, starica, gatara i vidarica provrvelo kroz trem velike čardaklije u Gornjoj mahali.

Najzad je Monetu Džuapu preselo to svakidašnje obletanje i šunjanje oko kreveta njegovog jedinčeta - miljenice - ljubimice i najzad reši da u kuću pozove staru Ruskinju, čuvenu doktoricu iz Ravena.

Staricu do tada niko nije video tako ljutu i ukiseljenu kao toga dana kad se prvi put sagnula nad posteljom Nevene.

Grom i pakao.

"Aj da je neko drugi, pa da shvatim. Ali ti, učevan čovek! Umetnik! Šta si čekao do sada?! Dete ti ima pneumoniju!"

Odvukoše Nevenu u bolnicu i nakon dve tri nedelje ode đavo u pustu goru. Ko da ništa nije bilo. Protutnji munja preko anđeoskog lica malog devojčeta Mona Džuapa.

Tog leta udariše i temelje nove bolnice, koja je trebala da ogreje nasuprot večitoj seni Crnog Vrh, sva u belom mermeru i staklu.

Mono se odmah lati posla.

Čak je i obećanje dao da će ulaz i jedan ceo mural, on lično, besplatno i džaba da uradi i ulepša. Gradski oci su trljali ruke od čeifa. Njegova zahvalnost nije se mogla ničim meriti. Ni o materijalu, niti o bojama, ni zbog znoja lica svog, on ni dinara ne zaište ni od koga. Sve je to bio njegov dar njemu! njegovom gradu. Za uspomenu. Hommage. Zbog male Nevene.

Danima i noćima Mono Džuapo pentrao se skelama, onako kuc, esapio, majstorio, mučio se ko grešni đavo da potera i uzdigne svoj oganj kroz ogromna i tamna prostranstva novog zdanja. Nikada se on toliko nije namučio, sa nijednom svojom slikom. Nije bilo toga boga za kog bi on to učinio, osim njegove Nevenke. Hiljadu puta je on prokleo majkino mleko. Hoteći da dobrim za dobro vrati, on je sebi belaja okačio o vrat. Seirdžije ovdašnje, ti sumnjičavci, mutivode i bilmezi, samo su odmahivali i vrteli glavama, skupljajući se oko bolničkog ulaza i njegovih masnih šarolikih mazarija, reklo bi se, ko roj muva na baljezi.

Iza leđa i podmuklo, opet su mu pleli svoj glogov venac. Činilo im se da će od ovih Monetovih mustri i duzena na kraju neki šantikler posao proizići.

Ravenski mućkaroši i šaljivčine su samo dolivali ulje na vatru.

A Mono, sav obuzet poslom, reklo bi se vaskrsao novi zograf Eutihije, sa zida oči ne skida. U svojoj pijanoj ognjenoj groznici, on je spleo pregršt ruku mališana čitavog sveta: belih, žutih, crnih, ko da su mu ognopis poručili direktno iz UNICEF-a, a ne ravenski zajebanti.

Oni drugo ništa i nisu znali, osim da se zadirkuju, iščuđavaju i domundavaju. Naćulili bi uši, iskolačili oči - čudo!

Čudo neviđeno!

(Šta mi je sve to trebalo!? - otreznio se najzad Mono Džuapo).

Pred svinjama bisere bacati.

Pred bivolima blato isturati, a ne sveti oganj paliti.

Praviti, prepravljati, podnositi, okapavati, magarca osed-lavati.

Čemu.

Eh, Mono, Mono, budalo jedna.

Dunster si bio, dunster ostaješ.

Nekako u to vreme, nevesta njegova, krotka i pitoma Marija, Bog je opet darovao, hairlisao, štono kažu, stomak do zuba joj skoči.

Nije bilo dana bez zađevica na njen račun.

A ona mirna, tiha, kakvu je bog stvorio, samo ćuti, trpi, pati, osmehne se ovlaš tu i tamo i ni reči više. Jedna reč - jedna lira, štono kažu.

"Muško će da budne, muško. Prava dika. Naslednik," vazda su joj dobacivali. A ona samo diže ruke, brani se, od urokljivih očiju ga čuva.

Jednog dana, a Nevenče je već dobrano izđikala, porasla, izađe ispred kapije Aspazija, sa dečjih žmurki i školica mahalskih da je sačeka iz mahale da se kući pribere, kad žene na česmi, kod "Gornjomahalske Radio - Mileve", ko što su je zvali, raskokodakale se netom ko kvočke, na sav glas, ko da će Ludu Maru nadjačiti. Stara se ščućurila istog časa iza kapije, naćulivši uši, a top ne bi čula, sirota, ko da ju je Bog treštio, i samo vreba, čeka, osluškuje, gleda na šta će i na koji kamen vodu da okrenu alamunje mahalske.

Jedna snaša, od onih okretnijih, prva komšinica njihova, sva al-đuvezlija i otresita, navalila na sirotu Mariju, vrti-sući, jezikulja, baš ko zmija šarka.

"Eh, moje žene, nema tu šta da se priča. Videste li koliki joj stomak? Ko da je bostansko plašilo. Baklavu ću da razvijem ako na Uskrs trojka ne vrisne kod Džuapovih."

A žene se samo smeju, nadmeću se i pridodaju, prevrću se od smeha. Reč na reč, lukavština za lukavštinom, smeh za smehom pršti, ori se i utrukuje, vrte se, savijaju i preganjaju kroz uzani gornjomahalski sokak - to su one iste česmarske ženske sitne podvale.

Pomenuše najzad i Mona Džuapa, onako izdaleka, kobajagi slučajno, kad je prošlog leta taj vrtirep belosvetski i crne i žute i još kakve ne surle doveo u kuću, čitava jedna gomila ljudi prošla je kroz kuću Mona Džuapa, a on, budala, salapatija, bogaljast, digo nos, krenuo glavu, uzoholio se, po vazdan ništa drugo ne radi, osim što šeta gore - dole s tim jatom izdaleka, od Gornje mahale do Radanjskog puta, od ciganskog vilajeta sve dovde, uprtio na ramenima sve te slikarske skalamerije, ko pupavac svoje perje.

Toga leta on prođe zajedno s njima u nekoj slikarskoj koloniji i slikari iz dalekih zemalja (Koreja, Nigerija) htedoše lično i izbliza da dokuče tu fantastičnu magiju koju Mono Džuapo kao vulkan svoju vatru baca povrh platna svoga. Čitavog leta oni su bili gosti Mona Džuapa.

Kindureći se; češeći se iznad potiljka, sva rumena u obrazima, ona naša snaša će reći:

"Blago našoj Mariji. I crno, i belo, i žuto - sve odjednom. Sve saradan i barabar. S jednim metkom - tri zeca. Majstor Mone zna šta radi. Lepo joj našara meh."

Reč na reč, glas na glas, krčag na krčagu i puče tikva. Jednog dana glasina stiže i do Marijinih ušiju.

Srušila se jedna. Štuknula pameću. Po ceo dan iz sobe ne izlazi. Tek tmaj i očaj u duši. Krsti se, peka i plače, jedna. Mono izbija iz kuće sa svojim četkama i mazarijama, od bolnice se ne odvaja. I sa starom Aspazijom nisu čista posla. Ni skim ne govori. Svaka reč tri puta treba da joj se ponovi, pre no što razume i shvati.

Kome da se istuži i poveri, jedna.

Presta da jede, presta da pije, presta da spije.

Propade sirotica.

I tako, jednog dana iznenada, kletva stiže, nevidom, tek, ona pobaci.

Njeno čedo nerođeno, kome su svi kapu krojili, najzad skrojiše.

Ne izađe trojka, ko što su govorili žene na česmi.

Nije bilo nit crno, nit žuto, nit belo.

Izađe nekako crveno, bestraga mu glava, što dušu uze Mariji.

Mariji krotkoj.

Drugom jednom prilikom, uze ga na zub klan N-oovih. Svi, pa čak i vrapci u Ravenu, znali su da borbu za vlast, sve zamešancije i ljute bitke oko tog nadmetanja petlova u Ravenu vode dve familije: klan N-oovih i klan H-oovih.

Klanu H-oovom zameri se on što je kobajagi povodom maturske proslave u jatu N-oovom poklonio njihovom piletu sliku (gratis), pošto su mu ovi navodno obećali direktorsku fotelju u muzeju, dok je prilikom odlaska u vojsku nekog sokola iz plemena H-oovih, ovima naplatio duplu cenu.

Kud ćeš s njima izaći na kraj!

A evo u čemu je bila stvar. U novim palatama N-oovih i H-oovih (jedna iz naselja "levaka", to jest, "gradske" partije i ova druga "dešnjaka", odnosno, "seoske") trebalo je da se kuće osvešte, a za takvu priliku oganj Mona Džuapa bio je kao naručen. On je bio u modi. I ne samo u Ravenu. Znači, po svaku cenu, Mono Džuapo je morao da visi. To je bilo pitanje života i smrti. Mono Džuapo je bio osuđen da visi.

("Obesila me ravenska malograđanština i snobovština," ne jednom se jadao Mono Džuapo).

("Lako je vama piscima," govorio je on svojim malobrojnim prijateljima iz Skopja. "Vas samo izdaju i gotova stvar. Dobro, kompozitore ponekad izigraju, ali nas, nas slikare, nas obese, pa to ti je. U vražiju mater. Tako je bilo pisano.")

Lepo, ali ta nesmasna šala skupo je koštala Mona Džuapa. Valjda zbog nje, nisu ga izabrali za muzejskog direktora.

Desilo se jednom, tako, pomenuli su mu tu šalu i gradski oci. "Imaš apolitičan odnos", rekli su mu. Rezilili ga. Ćul od njega učinili.

A on, drama - čovek, kakav je bio, ni pet, ni šest, onako s neba pa u rebra, odbrusi:

"A dali vi znate koliko mene zanima politika?"

"Ne", rekli su mu oni, očekujući svašta od Džuapa.

"Isto onoliko, koliko i lanjski sneg," otseče im on, ne uvijajući nimalo.

Oni kao da su oklagiju progutali zbog tih Monetovih lakrdija. Promisliše malo, u neprilici, pa će mu reći:

"E, pa ne može to tako, družo Mono. Gledaj, ne može da se bude direktor muzeja, a da te politika nimalo ne zanima."

"Pa šta da radim drugovi, kad me ona zaista ne zanima?"

"Ništa. Tebe ne zanima politika, a nas samo politika zanima i zato ne možemo da te postavimo za muzejskog direktora."

"Pa ko vam je rekao da me postavite za muzejskog direktora?!"

"Oni."

"Koji - oni?"

"Narod. Birači, Bog te molovao."

"Ostavite, džanum, narod na miru. Nisam se ja rodio u Galičniku, pa direktor da budem. Lepo je meni i ovako, muzejski pacov. Nit luk jeo, nit luk mirisao."

E, al ne prođe dugo, ne ostade čak ni muzejski pacov. Sve neke podmetačine su mu mestili. Sve neke zamke, klopke spremali. Najzad ode u slobodne umetnike. Slobodan strelac.

Kao ptica jastreb.

Sa Ravenom, osim stare Aspazije, Marije krotke, male Venke i stare čardaklije, ništa ga više nije vezivalo. Možda samo još Ciganska mahala. To, da.

Mono Džuapo više nije izložio nijednu sliku u Ravenu.

Nikad se više nije vratio nazad kao slikar.

Nevesta njegova ga je pazila i mazila kao nijedna druga u varoši svoga domaćina. Činila je sve što može da učini jedna žena za svog muža.

Živeo je tu, u Ravenu, ali za ovdašnje ljude on nikada nije bio ono što je bio za strance i tuđince - slikar, nego prosto Mono Džuapo, kuci Mono Džuapo.

To je i ostao.

Stvarno, ponekad bi novine donele i neku njegovu sliku na sasvim vidnom mestu, tako vidnom da ga hteo-ne hteo čovek ne može zaobići, ili da se prepravi da ga nije video.

Tada bi se stuštili oko njega samo oni najradoznaliji mućkaroši, ali Mono bi se sav narogušio, obesio bi nos i skupio bi se sav u sebi poput ježa i tako sve bi opet došlo ponovo na svom.

Nije hteo više ravenskim sejirdijama i čamatarima da priredi još po neki magareći smrdež.

Sa glavešinama i čaušima gradskim, opet nisu duvali u istom rogu. Nisu ga imali za svog. "Nisam vam ja za plakate, za naruđbine, šta da radim", obraćao im se on, kad bi ga nečim podbucnuli. Malograđanština i glupost ne jednom za srce su ga ujele, ali on bi se odmah odljutio i nije hteo da gubi vreme sa tim. "Glupost najlakše probija put kroz prazne glave", govorio im je on, "a nju možete svuda naći. Sa tom stoglavom aždajom niko do sada nije izašao na kraj, pa neću ni ja."

I tako su prolazile godine.

Njegov pređašnji život, njegova mlada leta još iz vremena Čepovih i ostalih skitnica, kao da su pripadale nekom drugom. Nekom njegovom starom, no već zaboravljenom i slepom saputniku, kome više ne poznaje ni lik, ni ime, ni glas. Kome čak i njegovo sećanje na njega postaje i biva tuđe.

Ta leta izgledala su sada Monetu Džuapu kao neka ispijena lica bez imena od svih, pa i najzabaćenijih kafana mladalačkih danonoćnih skitanja, lomatanja i lutanja.

Bile su kao tajna, odavno otkrivena, ali zaboravljena tajna, koju je magija seni na sećanje, koju je neumoljiva moć zaborava, ponovo pretvorila u tajnu.

"Ja živim svoju ognjenu fazu," rekao bi on, "a ko zna, možda sutra, možda će moja već buduća faza osvanuti pod vodenim znakom. Na Vodice. Ispred Vodoča, Ako se do tada ne udavim u nju."

Tad je to bilo tako, takva su bila Monetova tamna predosećanja sa gorkim ukusom šale i ništa drugo nije moglo da se očekuje od njega.

A čim bi mu ponekad pomenuli Čepa, on bi samo ovlaš odmahnuo rukom i uperio pogled negde u daljinu, ispred sebe, ka Crnome Vrhu. Kao da je merkao ispod oka veliki kamen Kraljevića Marka, ispitujući svoju sopstvenu snagu.

"Ah, Čep! Zar ga se još uvek sećate? Pamтите tog veselog svata? Ja sam već zaboravio Čepa. Ne znam šta se sa njim zbililo. Nikada ga više nisam sreo. Znam samo šta je sa mnom bilo. Evo me tu, u Ravenu. Tu se rodih. Ovde ću i da vučem. Kamen kamenu teži. Zar ne.

A on, šta ja znam, laka mu zemlja, širok mu drum, možda sada negde trune, ta kuća stara, đavo će ga znati u kojoj crnoj rupi podzemlja je savio svoj rep, ili je opet, ne daj bože, proboden usred srca, u krvavoj tuči, i leži nemoćan, usled jedne od onih surovih noći obračuna među onim šljamom otpadnika i strvinara, kao svedok u nekoj krvavoj drami bez raspleta, na tamnoj strani ulice, živ nedoklan.

Đavo će ga znati.

Možda, taj besni pas, sad kao riblji mehur pluta kroz kanalizaciju, usred blata i smrada, kao hrana pregladnelih pacova, bačen od crnih i okrvavljenih ruku podzemnih gusara."

Tako je govorio Mono Džuapo.

Ali u retkim trenucima, kad bi ga uzela mastika pod svoje, tarator i raspoloženje, odjednom bi stao, promislio i osmehnuo bi se krajičkom usana, kao da se sebi podsmeva, kao da se upravo tada setio nečeg njemu vrlo dragog, samo njemu poznatog i bliskog, kao tajnu koju ljubomorno čuva samo za sebe i ne želi da je poveri bilo kome.

Štucnuo bi očas onim svojim šeretskim jabučastim cugom, povukao bi iz čaše do dna i počeo neku od svojih mnogobrojnih meraklijskih pesama, po kojima je Raven na daleko znan.

"A šta, boga mu, znate vi o Čepu? Šta vi imate da brinete o Čepu, kopilad jedna? mislio je on u sebi. "Ni kljun, ni rep te tičice još niko nije potrefio sve do dana današnjeg. Taj soko ravenski što leti visoko i nišani duboko...eh!"

A zatim, odjednom, zapevao bi jednu od onih toliko znanih dalmatinskih, mediteranskih balada i nakostrešio bi se ko sova - "ta je bila omiljena Čepu!"

Kao da se opraštao od Čepa.

Plovi Čepe! Plovi velikim i tajnim vodama, švercuji svoj opijum, pokaži ovim vrtirepićima sa mindušama na ušima, pijanim od coca-cole, šta mi besmo i ko mi

besmo, krij svoj otrov u bubnjevima ako hoćeš, pod drvećem i kamenjem ako treba, i na nebu ako hoćeš, samo čuvaj nešto i od vatrenog plesa i ritma generacije koja beše i više nikada neće plesati sa onim istim žarom.

Epilog

Mono Džuapo je ipak ponovo video Pariz.

Njegove slike, ta mala vatrena čuda, doprla su do mnogih očiju i ogrejala mnoga srca. Neki od najprivrženijih poklonika toga ognomete, govorili su da se, u stvari, te slike možda i nisu pojavile tek onako, da se čak i nisu dogodile tek onako, već odjednom eksplodirale iz nekog dugo potiskivanog gneva, iz nekog skrivenog, nepriznatog i od samosvesti neopravdano odbačenog poriva, kao iz nekog zatrpanog vulkana.

One su nenadano odjeknule naokolo i zapalile čitav sivi i bezlični prostor u trenutku kada su se pojavile, tamo gde su se pojavile.

Kritičari, barem deo njih, pronašli su nešto od vatrečnosti generacije, a običnom gledaocu, kome su već odavno dojadila jednolična i besmislena eksperimentisanja, ona beskrajna i neprohodna "geometrijska" pustinja od pravolinijskih tema i šema, učini mu se da je upravo otkrio jednu pravu oazu i da, eto, najzad i on može da odahne. Do tada su sve linije, oblici boje, koje su se gomilale bez nekog reda i veze, kao vođene nekom nevidljivom rukom pijanca, što se pomalja iz nekih crnih kosmičkih rupa u prostoru, usred opštog rušenja i haosa, podsećale na nekog očajnog krika nemoći.

Mono Džuapo kao da je dolazio iz nekog drugog sveta.

Ono što je život njemu oduzeo, to jeste, ono što je on zamišljao da je život (to je nešto što će se desiti sutra - ne danas, to je nešto što se dešava drugima - ne meni), a u svom jeziku, pa čak i u govoru svom je izražavao i tumačio kao pepeo; "ta stoglava aždaja što mu je jednom pobegla sa vidika i nikada nije uspeo da je uhvati niti za rep" (citati iz jednog veoma ambicioznog i pesnički obojenog uvoda za katalog), sad mu se, eto, obilato vratilo u slikama.

On je išao čak i dotle da veruje da je u svemu tome (o, taj nepresušni fanatizam slikara!) bio umešan i prst sudbine, nešto neobjašnjivo možda, ali u svakom slučaju, u vezi sa nepravdama sveta.

"Njegovo slikarstvo ima daha, ima svoj jezik i izraz. Ima svoj originalni pečat i potpis. Svoj rukopis. Njegove slike govore", tako su glasile najčešće upotrebljavane fraze u vezi sa pojavom Mona Džuapa.

Ipak, moglo je o njima da se govori ovako ili onako i to se, pored čestog i skoro jedinstvenog oduševljenja koje je pratilo njihov bučan i munjevit put, ponekad i dešavalo - naime, neki od esteta cepidlaka, ne lišavajući se od utvrđenog reda stvari, u skladu sa ličnim principima, ukusima i td. - da govore i ovako i onako o Monetovom slikarstvu, ali ono što je pri tom bilo najvažnije u svemu tome - da te slike nikog nisu ostavljale ravnodušnim - to su takoreći bez izuzetaka, priznavali svi.

I tako, Mono Džuapo, odjednom postade, kako se to danas kaže, hit, pravi hit, bum, tema dana, ličnost o kojoj se govori. Počeli su da ga slikaju za novine, pojavljivao se često i na malom ekranu, na brzinu su ga ovenčali nekakvim nagradama, počeli su da ga vuku na sve strane, da ga traže svi i posvuda, postao je opšte dobro, javna ličnost sa čijom se reči računa i pažljivo prati svaki njegov korak; danas ćeš ga videti u nekoj školi, sutra u nekoj fabrici; stizale su i velike narudžbine, pare i honorari ga više nisu mogle odbegnuti; svi (istina retki, ali ne i zanemarljivi iz finansijske tačke gledišta) kolekcionari (najčešće političari, funkcioneri) su hteli da poseduju neku njegovu sliku, bio je u modi, zvali su ga da seče trake, ponekad bi zalutao na nekim čudnim mestima, dešavalo mu se čak i da sam kiti trakama razgolićene lepotice (najčešće na mnogobrojnim festivalima lepote) i da drži zdravice na, do gušama zakopčanim, lokalno - zabiberenim ručkovima (jednom se desio i incident kada je izjavio, kobajagi u šali, "mnogo bi vas zabolelo dupe za mene, da me najpre nije Beograd priznao"), ali u drugim prilikama, slušao je kritizerska i uvek ista cmizdranja ljubomornih kolega, čudeći se otkud im samo pada na pamet da niko ne zarezuje umetnost, u čemu pod tim "niko" treba da se podrazumeva društvo, dabome ("Društvo je dužno! Društvo treba! Društvo mora!") i td i td. On je zaboravljao u tim trenucima da je do juče i sam guslao tu istu, ofucanu naricaljku i nastavljao da se seli s izložbe na izložbu, iz grada u grad.

Život mu se odjednom pretvorio u jedan dugi, dugi praznik, u kome nije imao vremena čak ni odeću da promeni. Leteo je kao leptir sa cveta na cvet i sejao posvuda polenov prah svoje neočekivane slave. Kao lakomisleni cvrčak, vežbao je svoju veliku letnju etidu i ne pomišljajući da će uskoro opet naići ona duga i hladna zima zaborava, ona klopka u mreži pauka-nesporazuma, tog pravog imena slave. Kao da je zaboravljao prostu pouku mrava. Kao da je smetnuo s uma gde mu je mesto. Atelje koje mu je poklonilo društvo, zijalo je prazno već duže vremena. Ipak, zastupali su ga u raznim nacionalnim selekcijama, pomeštali u retrospektivama, izborima i pregledima, našao je mesto u svim republičkim katalogima, bibliografijama i godišnjacima, almanasima i galerijama, na njega se još računalo, predstavljao je nekog sa budućnošću i perspektivom. "Nacionalna slava! Fuj!" - zgražavali su se zavidljive kolege. "To je nulta tačka. To je igleni vrh. Izvoli brajko, dokaži se u svetu. To!"

Tako se je našao i u velikoj savremenoj republičkoj panorami, sa tri eksponata, koju su te jeseni otvorili u izložbenom salonu Kulturnog centra u Parizu.

Živeo je za tu izložbu. Nedeljama i mesecima. Grad koji ga je nekad tako surovo kaznio, grad iz kojeg je bio najuren kao zadnja skitnica, kao besna psina na koju su pucali ravnodušni šinteri, grad hram, makar i preko jednog malog, najmanjeg prozorčeta, eto, daje mu šansu da ovlaš ponovo promoli nos. Grad koji mu je nekad tako hladno i bezobzirno okrenuo leđa.

Ali sad je Mono dokučio jedan drugačiji grb - heraldičku zvezdu Pariza.

Došao je samo na tri dana, kad su izložbu već zatvarali. Ista retrospektiva uskoro je trebala da se seli u Beograd.

Govorilo se o njenom lepom prijemu.

Razume se, daleko više kod nas, kući, nego tamo, u strogoj, sitoj i probirljivoj Evropi.

Mono Džuapo više nikada nije video Čepa, ali dogodilo se čudo, nešto što opet i po ko zna koji put potvrđuje da ništa nije fantastičnije od samog života: sreo je Su.

Sreo je Su Parker.

Posle čitavih petnajest godina. Tu tipičnu američku devojkicu, njegovu prijateljicu iz šezdesetih. Svet je mali za one koji hodaju koracima od sedam milja. U ostalom, samo planine se ne susreću, zar ne.

Sada, nekadašnju ludu pticu iz Salinasa, on je našao u jednom sasvim novom izdanju. U novom ruhu. Sijala je drugo perje. To što je ona tada možda mrzila iz dna svoga srca u licu i duhu svoje majke Amerike ('mačehu" ju je zvala ranije - preduzimljivost, energiju, pare - sad joj se vraćalo sa jednakom snagom, kao bumerang. Niko nije pobegao od svoje sopstvene seni. Su Parker je bila pretvorena u jednu tipičnu sredovečnu Amerikanku, iz čije su se glave, kao iz nekog jako osvetljenog i dobro naflitanog izloga, razbežale sve bubice. Sav njen mladalački zanos, sve tadašnje ludorije i šašavosti, sad su izgledale nepovratno i zauvek izgubljene. Bila je uvažena supruga nekog službenika iz diplomatije u Beogradu i Mono Džuapo je trebao da uloži veliki napor volje da bi joj prišao. Izmenili su nekoliko ofucanih fraza u prisustvu njenog supruga, boreći se sve vreme sa optimizmom sećanja i nemoći realnosti sadašnjeg trenutka. Smeškali su se nemo, pritešnjeno i nevešto, savlađujući među sobom provaliju godina i, najzad, promenili i svoje telefone.

Uveče, kad mu je portir uručio poruku na recepciji, Mono Džuapo se je dugo kolebao, dali da joj se javi, ili ne.

Ipak, podiže slušalicu.

S druge strane žice, čuo je onaj dobro poznati glas, u kome više nije bilo ni traga od nekadašnje zbrkanosti. Ruku na srce, Su Parker je opet bila srdačna, kao i tog prepodneva, ali sad je bila sasvim odmerena i decentna.

"Slušaj Mono, iskrslo je nešto nepredviđeno. Glupo, glupo, do zla boga. Kad sam ti obećala za večeras, nisam imala ni pojma da je ovaj moj ludi Peter već zakazao neki party od koga ne mogu da se otkačim ni slučajno. Navodno, on je meni rekao na

vreme, još od ranije, ali ja sam zaboravila, eto. U ostalom, u ovoj ludnici u kojoj živimo, sve je moguće, zar ne?"

"Da, da."

(pauza)

"Koliko ostaješ u Beogradu?"

"Sutra odlazim."

"O gospode! Kakva šteta, Mono! Prosto ne znam šta da radim."

(duga pauza i ćutanje) (čuje se samo njihovo isprekidano disanje).

"Imaš li ti neku ideju, Mono?"

"Ne. Ili, možda ipak, da. Ubij Petera!"

"Idi dođavola!"

"Onda ne znam. Ostajem bez teksta. Usput, u večerašnjem scenariju bilo je predviđeno i svečano vraćanje onih 300\$ koje si mi pozajmila u Parizu."

"Koja posrana 300\$, Mono?"

"Zelenih. Ostavio mi ih je u nasleđu Kralj guštera."

"Ej, polako, polako, boj. Ako si odlučio da me dobro nasmeješ, onda nađi neki bolji vic."

"Zar nije najbolji vic taj što smo se opet sreli, a?"

"Mono-o-o-o-o! Nemoj, mili. Ne žalosti me! Ti znaš...ti dobro znaš...onog leta...one jeseni...u Veneciji...u Parizu...nije moguće...nije moguće da si zaboravio...zar si zaboravio, Mono

...Ej, Mono!"

(duga pauza, u kojoj Mono blene u lice sredovečnog portira, s onim izrazom izveštačene pritvornosti i jedva prikrijeđenog podsmeha nadmoćnog iskustva).

"Čuješ li ti mene, Mono?!"

(ćutanje.)

"Pa dobro, zar ne vidiš da se lomim, čoveče? Pomozi mi. Reci nešto. Javi se. Progovori. Molim te. Šta da radim, Mono? Š t a d a r a d i m?!"

I pre no što će shvatiti šta će učiniti sledećeg trenutka, Mono Džuapo je pogledao u pravcu velikog sata iznad pulta recepcije, koji je pokazivao da je već prošlo više od pola sata od zakazanog susreta, pa pre no što će spustiti slušalicu, najednom je osetio kako mu jedva primetno drhte ruke, suše mu se usne, a iz čela izbivaju studene kapi znoja. I prvi put otkad zna za sebe, oseti kost u grlu, oseti kako ga nešto steže i ne da mu da izgovori ni reč. Vрати telefon na njegovom mestu.

Pođe nasumice kroz hol, mrmljajući sumanuto kroz zube, kao za sebe.

"Jebi se."

oktobar '86

Beleska:

-binluk-krčag (turc.)

-sterna-bunar (mak. provinc.)

PROZA

NA

ZAOKRETU

(Odlomak iz podužeg eseja o romanu "Cigansko leto" Hrista Krstevskog)

"...Krstesvki svoje teme i heroje nalazi u svom mitskom Ravenu. Čini se da je to izvorište stvarno neiscrpno, a Krstevski

je jedan od onih pisaca koji ima dara i umeća da pripoveda svojim osebnim jezikom na jedan izuzetan način (miks uličnog slenga, kolokvijalnog, provincijalnog i arhaičnog-nap. red.), nepoznat u makedonskoj prozi..."

"...Neki kritičari njegovu dosadašnju stvaralačku aktivnu razmatraju u kontekstu jednog poetički nedefinisanog post-mo-dernizma. Reklo bi se da shodno ovom elasticiziranom kriteriju-mu, proza Krstevskog delimično pripada tom zaokretu, ili tom raskršću moderne književnosti, mada ima i neke svoje originalne specifikacije...rečju, sasvim u duhu nove proze, one koju neki teoretičari nazivaju "prozom u trapericama" (A. Flaker), a od nekih drugih je prihvaćena kao obrazac post-moder-nističkog izraza čovekove sveukupne ugroženosti, one "antro-pološke provalije" iznad koje visi njegovo dekomponovano, derealizirano životarenje, onaj "lavrirint" kroz koji prolazi kao sena, stalno u nekom grču i bunilu, obuzet zagonetkama egzi-stencije..."

"...pri čemu, najčešće u jednom, takoreći, apsolutnom smislu, poništava se egzistencijalna razlika između dna i vrha jednog životnog letopisa, jednog trajanja i čamotinje, življenja bez perspektive i potvrđivanja u vidu materijalne kompenzacije i duhovne pobede..."

Proza Hriste Krstevskog predstavlja nesumnjivi doprinos daljoj evoluciji makedonskog proznog izraza. Njene vrednosti su nepobitne, a junak ovog romana Mono Džuapo je lik na čijem čelu sveti jedna sjajna zvezda, koja ostaje da zrači svojom snažnom upečatljivošću..."

prof. dr Miodrag Drugovac